Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Mindesmærkerne ved Jellinge

Kjøbenhavn 1823

ÅRHUS 1973

WORMIANUM

Efterretninger

om

Mindesmærkerne

ved Jellinge

og de derved i Aarene 1820 og 1821

foretagne Undersøgelser m. m.

af

Professor Finn Magnusen

og

Cancellieraad Thomsen.

(Særskilt aftrykt af Antiquariske Annaler.)

Kjøbenhavn.

Trykt i det Schultziske Officin.

1823.

I Magazin for Reise-Jagttagelser, udgivet af Prof. Nyerup, 3die Binds 1ste og 2det Hefte (Kiøbenhavn 1821) indeholdes allerede Optegnelser paa en Reise til Jellinge i Sommeren 1820, foretaget, i Selskab med Hs. Exc. Hr. Geheime-Conferenzraad Johan Bülow til Sanderumgaard, R. af E. m. m., af mig, Magnusen, efter hans gunstige Indbydelse. Netop kort førend vi ankom der til Stedet, var tilfældigvis en Gravning bleven foretaget af Almuen, ved den saakaldte Dronning Thyras Høi, hvorved synderlige Opdagelser skete, men det Hele blev snart derefter standset ved Øvrighedens Forbud, indtil regelmæssige Undersøgelser kunde foranstaltes. Vi besaa Høien i dens daværende Forfatning, saavidt det kunde skee; ogsaa betragtede jeg nøie de derværende berømte Runestene, især med Hensyn til Indskrifterne, og afgav

ſtrax efter, om det Hele, min Indberetning til den kongl. Commisſion for Oldſagers Opbevaring i Danmark. Imidlertid var det kongl. danſke Cancellie, ved Øvrighedernes Indberetninger om Høiens førſtmeldte Aabning, blevet opmærkſomt paa denne for enhver Ynder af Danmarks Hiſtorie og Oldgrandſkning ſaa interesſante Sag, og underrettede derfor Commisſionen fra ſin Side om dens Gang, ved tillige at overlade til den at beſtemme, hvorvidt nærmere Underſøgelſer burde foretages i den Anledning. Commisſionen indſaa Vigtigheden af den givne Leilighed til Erhvervelſe af nøiere Kundſkab om et af Rigets ældſte nationale Mindesmærker. Hvad der i den Anledning ſiden er bleven foretaget, vil erfares af det Følgende. For at desbedre Overſigt kan faaes over det Hele, meddeles her 1) Uddrag af mine, Magnuſens, førommeldte Reiſe-Optegnelſer 1820. 2) Vor fælles Beretning om de ſenere Underſøgelſers og Foretagenders Gang og Udfald. 3) Underretninger om Jellinges berømte Runeſtene, og flere i Omegnen, ſom ſynes at vedkomme Dronning Thyres Gravmæle. Endelig tilføies 4) kortfattede antiquariſke Bemærkninger angaaende nogle af de i Thyres Høi fundne Indretninger og Oldſager.

1.

Uddrag af F. Magnuſens Reiſe-Optegnelſer 1820.

Landsbyen Jelling eller Jellinge ligger i Ribe Stift, Veile Amt, Tyrild Herred, 1½ Mil fra Kjøbſtedet Veile. Nu har den 17 Gaardmænd og 20 Husmænd. Endnu har den anſeelige Bøndergaarde, opførte af Bindingsværk. Ole Worm omtaler den ſom meget anſeelig i hans Tid, og lignende et Kjøbſted. I Hedenoldsdage ſynes den dog at have været ſtørre og anſeeligere, end baade da og nu. I det mindſte er den et af vor gamle Hiſtories navnkundigſte Steder i Jylland, og gjemmer endnu flere af Danmarks ældſte Mindesmærker.

I gamle danſke og ſvenſke Skrifter kaldes Byen Jaling, Jalinge, Jalyng, Jalling, Jalung, Jæling, Jælling; i latinſke iſær Jalunga og i islandſke Jalángr, Jalangur. Heraf havde Diſtriktet Jælling-Sysſel ſit Navn *), ligeſom ogſaa den tilgrændſende Jellinge Hede, hvor

*) Endnu inddeles Island og Færøerne i Sysſeler, ſom foreſtaaes af de ſaakaldte Sysſelmænd (der dog i Island ſvare til de danſke Herredsfogder, paa Færøerne til Sognefogder). Tidlig afſkaffedes dette Navn her i Riget og man finder at Chriſtian den 4de henlagde 1597 Jellinge Birk, Torild Herred m. m. under Kolding Lehn.

Kong Frode den Fredegode, efter de islandſke Sagaer, ophængte en ſtor Guldring uden at nogen vovede at bortſtiæle den. Fra ældgamle Tider har her været et Slot eller Kongsgaard, hvor Saxo beretter at Kong Vermund har boet eller opholdt ſig *). Viſere er det at Danmarks første Enevoldskonge i vor hiſtoriſke Tidsalder, Gorm den Gamle, har med ſin Dronning Thyra Dannebod (i det 9 og 10 Aarh) opholdt ſig her af og til i levende Live, ligeſom de her valgte ſig de ſidſte Hvileſteder.

Suhm antager at Kong Gorm blev i Aaret 883 ved ſin Fader Knud Erikſons Død **) Konge i Siælland, men i de følgende Aar bemægtigede han ſig, efterhaanden, ſaavel Skaane og Jylland, ſom det egentlige danſke Riges øvrige nuværende Provindſer. Denne Konge ſkildres ellers af vore

*) I 4de Bog; — Suhm, Langebek og Vedel Simonſen henføre Vermunds Regjeringstid til det 2 eller 3 Aarhundrede. Paa Jellingehede ſiges et ſtort Slag at have ſtaaet mellem Vermund og den ſvenſke Kong Atiſle; men med større Vished kan man berette dette om et andet Aar 1131, hvor Kong Niels overvandt ſin Broderſon Erik Emund.

**) Saxo kalder Gorms Forgjænger i Regjeringen Harald; Adam af Bremen nævner hans Fader Hardevic, nogle islandſke Forfattere Hardeknut, Eriks Kronike Lodne Knud.

gamle Hiſtorieſkrivere paa en meget forſkjellig Maade. Saxo dadler ham fordi han kun søgte at forsvare de Beſiddelser han havde, men ei at formere ſit Rige og Svend Aageſen giver ham Tilnavnet Løghe (Løje) *) d: den Dovne, og beſkylder ham for at have været hengiven til Vellyſt og Drukkenſkab, Derimod kan man udlede af den her troværdigere Adam af Bremens og flere tydſke Forfatteres Beretninger, at han var en tapper og ivrig Kriger, ſom betydelig udvidede ſit Riges Grændſer, og kun tildels ſtandſedes deri ved det romerſk-tydſke Riges overlegne Krigsmagt. Hermed ſtemme de islandſke Sagaſkrivere overeens. Baade de og Saxo beſkrive hans Perſon ſom særdeles ſmuk og anſeelig. Adam og Saxo bebreide ham iſær Gruſomhed og Forfølgelſe mod de Kriſtne **). Efter

*) Denne Fortolkning ſynes at følge af Svends Ord. Suhm vil at det er dannet af Loke (et mythiſk Tilnavn, ſom da maa være blevet givet Kongen af hans Fiender). Loke er endnu bekjendt ſom en ond Aand blandt Almuen i Jylland, hvorfor Ukrud der kaldes Lokes Havre. I viſſe Egne af Norge kalder man Djævelen Loke. I en bekjendt ſvenſk Kjempeviſe kaldes den eddiſke Dæmon Lokke Løje.

**) Derfor kalder Bremeren ham crudelissimus vermis (den grummeſte Slange), hvormed han uden Tvivl ſigter til Navnet Gorm, der og ſkrives Orm, Worm — men er rimeligvis ſammendraget af det Ældre Gud-Orm (Gudernes eller den guddommelige Slange), el-

disses Fremgangsmaade i hine Tider, kunde de neppe finde nogen god Modtagelse i hedenske Lande, da de ved alle Leiligheder haanede den herskende Tro og dens Tilhængere, samt søgte stedse at fortrænge Regenter og Øvrigheder, for at de kunde naae Herredømmet og dermed befordre deres fremmede Religions almindelige Indførelse *). Alle Forfattere ere enige i at denne Kong Gorm var gift med den berømte Thyra (Puri, Thyre), men om hendes Herkomst og Tro ere de ikke aldeles enige. Saxo gjør hende nemlig til en Datter af Kong Ethelred i England, da hun naturligvis maatte have været

lers Gudorm, Guhorm og derfra fordreiet til Guttorm (som endnu bruges saaledes i Island). Derfra det i England fra Danmark forhen bekjendte Guthrum, Gudrum (for Guthurm, Guttorm, Gudorm), som siden urigtig er skrevet Gutrun, Gudrun, og saaledes forqvaklet til et Qvindenavn i yngre historiske Skrifter.

*) Vi kjende tilstrækkelig de senere kristne Katholikeres Opførsel i Esthland og Liffland, i Ost-Indien, Mexico, Peru o. s. v., hvor Religionen maatte tjene til Paaskud for de afskyeligste Forræderier og Tyrannie. Lignende Machinationer udvirkede ogsaa de mod dem i Japan opstaaede Forfølgelser og de Kristnes evige Forvisning fra dette blomstrende Rige. Hvad Under da at vore hedenske Forfædre modsatte sig Kristendommen, som allerede havde skilt deres sariske Naboer ved Selvstændighed og Frihed, efter en blodig og grusom Trediveaarskrig!

Kriſten. Derimod ſige de islandſke Sagaſkrivere med ſtørre Sandſynlighed at hun var en Datter af Kongen eller Jarlen Harald, kaldet Klack-Harald, en Fyrſte i Holſten *). De melde ellers intet om hendes Kriſtendom; Svend Aageſen ſiger derimod udtrykkelig at hun aldrig var bleven døbt, og Eriks Krønike paaſtaaer at hun døde i den hedenſke Tro.

Thyres Godhed, Klogſkab og Raſkhed roſes af alle gamle Beretninger. De danſke og de islandſke Hiſtorieſkrivere lade hende overleve ſin Ægtemand (der døde henved 941), ſkjønt dette ſynes at ſtaae i en ſynderlig Modſigelſe med Indſkriften paa hendes Mindeſten, ſom vi i det Følgende komme til at anføre. — Efter Gorms Død ſkal hun, i et Mellemrige, have tappert forſvaret Riget mod Saxerne eller de Tydſke, og opbygt (eller vel rettere forbedret) det berømte Dannevirke. De islandſke Annaliſter lade hende have overlevet Kong Gorm i fire Aar. At hun har været ſærdeles yndet af Folket, viſes af hendes Eftermæle og iſær af det hende givne Tilnavn Danmarkarbót eller Danabót (nu Dannebod) o: Danmarks Forbedrerinde eller de Danſkes Velgjørerinde. Paa Latin udtrykker Svend

*) Dog foregives hun af Nogle at nedſtamme fra en engelſk Fyrſteſlægt, hvorom iſær kan efterſees Suhms Hiſt. af Danm. II. 438. Hun menes at være afgaaet ved Døden i Aaret 945, 70 Aar gammel.

Aageſen dette Tilnavn ved Daciæ decus, og Saxo kalder hende Danicæ majestatis caput.

Om end Jellinge-Stenenes Indſkrifter ikke bevidnede at Gorm og Thyra ere jordede her, vilde vi dog vide det af Hiſtorieſkrivernes Beretninger. Saxo fortæller nemlig at Thyras Søn, Harald, ſtædte hendes Lig med ſtor Pragt til Jorden i Nærheden af hendes Mands Gravſted, hvor nu Kirken ſtaaer mellem begges Høje *). Beſynderligt er det at Stedets Navn ikke anføres her — men denne Forglemmelſe eller Udeladelſe erſtattes af Svend Aageſen, ſom beretter: at Harald Blaatand, ſom Rigets Arving, lod ſine Kongelige Forældre jorde, efter hedenſk Skik, i de tvende hinanden lignende Høje, ſom herlige Gravminder, ved Kongens Gaard eller Slot i Jelling **). Chronicon Erici Regis

*) See Grundtvigs Overſ. I. 285, Saxos egne Ord ere diſſe: Cujus (Thyræ) corpus Haraldus amplissimo funere elatum, non longe a patris tumulo, sepulturæ mandavit, ubi nunc sacrarium perspicere est, duorum conjugum socialibus bustis intersitum.

**) Originalen udtrykker ſig ſaaledes (hos Langebeck. I l. c. 51): Ut autem prædicti illa regina cum Rege marito, omnes ætatis suæ annos complesset, Haraldus Blaatand, filius superstes qvi et regni exstitit hæres, juxta ritum gentilium in tumulis gemellis et paribus, qvasi illustribus mausolæis, secus Regis curiam in Jelling utrumqve parentem fecit humare.

bevidner ogsaa at Gorm og Thyra ere begravne i tvende Høje ved Jellinge.

Nyerup har (i hans Oversyn over Fædrelandets Mindesmærker fra Oldtiden)*) givet os en yperlig Oversigt over alt hvad der er skrevet i senere Tider, angaaende Jellinges Gravminder, saa at jeg kun behøver at henvise mine Læsere dertil, samt, i Henseende til end nyere Bemærkninger, til den herefter følgende Beretning om de nyeste Undersøgelsers Udfald. Dog vil jeg her foreløbig tilkjendegive den min Mening: at vore ellers store Lærde Torfæus og Grams (samt den svenske Brocmans) Indvendinger mod de paa Mindestenene staaende Runeskrifters Ægthed og Ælde, ikke kunne ansees for antagelige eller tilstrækkelig grundede — hvorimod jeg aldeles billiger Langebecks lærde og sindrige Modgrunde **). Saaledes antager jeg disse berømte Indskrifter for et af de mange Bevi-

*) Eller historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge. 4 Bind 1806. S. 125 o. fl.

**) Desuden maa vi især lægge Mærke til at den Afskrift som Torfæus har havt for sig, og som læses i Fortalen til hans Trifolium, er aldeles vrang og uefterrettelig — og derpaa har han dog grundet sin Fordommelsesdom. Ved selv at læse Indskrifterne paa Stenene vilde han vist have fattet andre Tanker. Hans og Fleres Indvendinger mod Harald Blaatands Keisertitel vilde da have bortfaldet af sig selv.

ser for den ellers nu af alle sagkyndige Lærde antagne Sætning: at det nu saakaldede Islandske (selv i Island forhen kaldede Danske) Sprog var i Nordens hedenske, samt første kristne Tider, de tre nordiske Rigers fælles Tungemaal. At Runernes Skrivemaade afviger fra den senere latinsk-gothiske i Haandskrifterne brugte, maatte følge af Sagens Natur, og i de ældste danske Skrifter beroer Forskjellen mellem dem og de islandsk-norske mest i afvigende Retskrivningsprincipper, da de Danske mere nærmede sig til de Tydske og Angelsaxiske. Dog nægter jeg aldeles ikke at Hovedrigerne, ja selv disses forskjellige Provindser, allerede høit oppe i Tiden have talt afvigende Dialekter af Tungemaalet, ligesom vi endnu finde det at være Tilfældet blandt Almuen i Danmarks forskjellige Lande, og det selvsamme ligeledes kan siges om Sverrig og Norge.

Et kongeligt Slot eller Gaard synes at have været paa Jellinge den hele Middelalder igjennem, **Svend Aagesen** beretter udtrykkelig, at den danske Prinds **Harald Kesie** opholdt sig paa Kongsborgen i Jelling Aar 1135, da han blev greben og aflivet af sin egen Broder Kong **Erik Emund** *).

*) Saxo beretter at dette skeete i Skypethorp (nu Skierup i Holmands Herred) hvor der fordum var et kongeligt Jagtslot. Om Harald Kesies forrige Bedrifter og hans Ophold paa Haraldsborg ved Roeskil-

Naar det egentlige Slot eller Borg er ødelagt, vides ikke; dets sidste Levninger bestode i et Hus kaldet Høfdingsborgen, paa to Etager, med tilhørende Staldbygning og det holdtes vedlige for Reisende af det kongelige Hus indtil 1675, da det aldeles afbrændte. Siden blev Præsten forpligtet til at vedligeholde Værelser og Stald paa Præstegaarden til sligt Brug, mod et lidet Tillæg i hans aarlige Indkomster.

Jellinges vigtigste Mærkværdigheder ere de førommeldte tvende store Gravhøje *), og de tvende derpaa fordum staaende Runestene, som nu ere henflyttede til Kirkegaarden. Indskrifterne paa dem omhandles særskilt. Af de tvende kolossalske Gravhøje, staaer Thyras Høj paa den nordlige, men

de, see Molbechs Fragmenter af en Dagbog, skreven paa en Reise i Danmark 1813 (Kjøbenhavn 1815). S. 47-49.

*) Desuden gives der Høie i Mængde i Nærheden af Jellinge, hvoraf nogle have en udmærket Størrelse. To af dem bleve aabnede ved min og Cancellieraad Thomsens Nærværelse paa Stedet i Sommeren 1822, — men intet mærkværdigt blev fundet deri uden simple Leer-Urner, som hensmuldrede ved Optagelsen, Aske, Beenstumper og meget smaa Metalsager. Jellingehøiene have givet Anledning til et skjønt Digt af S. S. Blicher indrykket i Juletræet, en Samling af originale Fortællinger og Digte, udgivet af A. P. Liunge Kbh. 1821.

Gorms paa den ſydlige Side af Kirkegaarden, ſom er indhegnet med et ſimpelt Steengjærde. Ogſaa ſelve Højene have været indhegnede med Risgjærder, ſom nu dog vare i en forfalden Tilſtand. Det ſkal være ſkeet i Fredrik den Fjerdes Tid efter denne Konges udtrykkelige Befaling. Ved Dronningens Gravhøj blev tilfældigvis et Arbeide foretaget i Foraaret 1820, ſom gav Anledning til ſynderlige Opdagelſer. Deres Beſkaffenhed erfares beſt af det Følgende.

Netop Aftenen førend vi afreiſte fra Fyen (nemlig den 31 Maji 1820) erfarede vi tilfældigvis det fra Veile-Egnen didkomne Rygte: at Jellinge Bønder havde for kort ſiden opgravet Brønden paa Dronning Thyras Høj, for at ſkaffe Vand til Veje, ſom var blevet borte af den, uden at de opnaaede deres Henſigt, hvorimod de ſtødte paa en underjordiſk Tømmerbygning, da Sagen var bleven indberettet til Øvrigheden, og denne havde ladet Højen lukke, ſamt forbudt al videre Gravning til nærmere Ordre fra Cancelliet indløb. Strax efter Ankomſten til Veile, den 1ſte Juni om Aftenen, erkyndigede jeg mig om Sagens Sammenhæng hos Herredsfogden, Hr. Cancellie-Aſſeſſor Hersleb, og han bekræftede den ommeldte Beretning, da han ſelv havde indberettet det paſſerede til Amt-

manden og ladet Højen lukke. Dog gav han os tillige den nye ubehagelige Efterretning: at Højen paa en Maade var ſtyrtet ſammen, eller rettere, at Jord og Grus havde ſkudt ind fra Siderne og ſaaledes næſten opfyldt det førſt forefundne underjordiſke Værelſe. Da jeg anmeldte for ham, at vi havde iſinde — derſom intet var derimod at erindre fra Øvrighedens Side, med Hensyn til det ſkete Forbud — at underſøge Højen nærmere og oplukke Nedgangen, ſaa erklærede han, at dette var os aldeles uformeent.

Da jeg i Selſkab med Hr. Capt. Bloch og Hr. Adjunkt Hanck den følgende Dag kom til Jelling, henvendte vi os førſt til Stedets Præſt Hr. Førsløv, en ærværdig aldrende Mand, ſom vi traf i en beklagelig Forfatning, da en vedvarende Hovedſvimmel og anden Svaghed hindrede ham fra at gaae ud, og hans Kone tillige var fengeliggende af en anden langvarig Sygdom. Hr. Paſtoren modtog os paa det velvilligſte, men beklagede, at han ikke kunde perſonlig have noget Tilſyn ved de ved Thyras Gravhøje foretagne, eller herefter ſtedfindende Arbeider, hvorimod han raadte os i den Henſeende at holde os nærmeſt til Sognefogden Chriſten Sørenſen, en raſk og fornuftig Mand, hvilken vi ogſaa ſtrax opſøgte, da han erklærede ſig villig til at gaae os tilhaande ved de Underſøgelſer

vi her vilde foretage. Om de Begivenheder, som foregik ved Højens Aabning, gav Hr. Førsløv os følgende Underretning:

"Jellinge By er i den senere Tid bleven hjemsøgt med betydelig Mangel paa Vand, hvorfor Indvaanerne, næsten i de tre Fjerdendele af det sidstforløbne Aar, have maattet hente Vandet med Heste og Vogne, som ikke allene faldt besværligt og bekosteligt, men og betænkeligt i Tilfælde af opkommende Ildebrand, da det, ved en slig Vandmangel, neppe vilde blive mueligt at slukke Ilden. I de 18 Aar Hr. Førsløv her har været Præst, havde der ellers staaet Vand paa Thyras Høj, indtil forrige Sommer, da den syntes at være ganske udtørret; dog har det før været saa overflødigt, at Vandet i ældre Tider løb gjennem en Rende i den sydlige Side af Højen ned i en ved Kirkegaardsmuren anstillet Kum; dette Vand skal have været saa reent og velsmagende, at man endog fra fjærne Steder hentede deraf til Theevand *). Man har fra Arildstid af troet at dette Vand kom fra et Kildevæld **), som man nu meente var bleven tilstop-

*) Da man i de katholske Tider anſaa den elskede Thyra for at have været Kristen og Kristendommens Beskytterinde, er det høist sandsynligt at man anſaa det Vand, som kom fra hendes Gravhøj, for at være helligt og at have Lægedomskræfter.

**) Saaledes hedder det f. Ex. i Danske Atlas, T. V.

pet; dette maatte man og desheller formode, som Vandet før stod i en Indfatning der lignede en Brønd. Nu meente man at Vældet igjen, ved ny Gravning, maatte bringes til at flyde, og af denne Aarsag besluttede Jellinge-Bønder, for at afhjelpe den nysommeldte højst besværlige Vandmangel, at rydde Brønden (eller den perpendikulære Aabning, som gik ned i Højen og hvori Vandet havde samlet sig). Man traf snart paa de Kampestene hvormed den før formodentlig havde været omgivet til Siderne, men som nu vare faldne sammen; disse hidsedes op. Efter at have kastet saaledes i ikke faa Alens Dybde, traf man paa svære Egebjelker, lagte paa tvers. Gjennem en snever Aabning gik man ned, og fandt da i den vestlige Side et Aflukke, forsynet med svære Egebjelker og Loft af sammenploiede Egestele. Fire

p. 987: "Oven i Dronningens Høj er en stor og dyb "Kilde, med Kampesteen omsat, hvoraf Indvaanerne "hente deres Vand;" og i Oeconomisk Magazin, 5. D. (1761) S. 201: "Kilden paa Thyre Danne-"bods Høj ligger mere end 20 Alen over den omlig-"gende Marks Overflade, og paa det højeste Sted "paa en Mils Strækning deromkring, som er under-"ligt nok." Af de nu foretagne Undersogelser synes det ellers at følge: at dette berømte Kildevæld aldrig har været til, men at en Vandsamling er efterhaanden opstaaet i den brøndagtige Fordybning, der engang har dannet en Nedgang til Højen, og som ommeldes i det Følgende.

af Bjelkerne vare fra ældre Tid af overhugne. Da Rygtet om denne Opdagelse udbredtes, besøgtes Stedet naturligvis af mange Omegnens Beboere, men ved et af disse Besøg styrtede, kort efter Opdagelsen, (nemlig den 1ste Maji) en stor Del Jord ned i Højens Aabninger, og opfyldte for det meste Nedgangen. En Mand, som vilde besee Hulen, var nede i den, da Præsten, som stod oven paa Højen, hørte etslags dundrende Lyd dernede; Præsten raabte derfor til Manden at han skulde skynde sig med at komme op, og knap var dette skeet førend Muldet styrtede ind fra alle Kanter, saa at Manden med Nød og Neppe undgik den Skjæbne at knuses ihjel af det indstyrtende Grus. Siden havde Ingen været dernede."

Da Hr. Pastoren ikke selv havde været nede i Højen, søgte vi nøjere Underretning hos Sognefogden, som afgav den mundtlig *), ligesom den og strax af mig blev skriftlig optegnet:

"Ved at søge efter Vandrender til Brønden, hvori Vandet var blevet borte, gjennemgrove vi

*) Skjønt den hidsættes strax for Sammenhængens Skyld, skete det dog først næste Dag i Overværelse af Hs. Exc. Hr. Geheime-Conferensraad Bülow til Sanderumgaard, som erkyndigede sig paa det nøieste efter alle Omstændigheder, ved denne for enhver Elsker af Fædrelandets Historie og Mindesmærker høist interessante Opdagelse.

først et Jordlag af 5 til 6 Alens Tykkelse, derefter et Lag Kampestene 3 Alen tykt. Da vi havde ophidset dem, erfarede vi at de havde udfyldt et aabent Hul, som var blevet hugget igjennem et Loft af svære Egebjelker. Ellers saae vi at der under Stenlaget laae: 1) Etslags Loft af sammenpløjede Fjæle eller temmelig svære Egeplanker." (En af dem, som blev optaget, var 2 Alen lang, 11 Tommer bred, 1 Tomme tyk, efter den nu foretagne Maaling). "2) Derunder et Loft af svære Egebjelker, lagte paa tvers, og endelig 3) derunder et Loft af samme Art, lagt langs over Værelset saaledes som det nu viste sig, lige over for Nedgangsaabningen. Det hele underjordiske Rum udgjorde et Værelse af vel 10 Alens Længde. Væggene kunde vi dog ikke ret komme til at see, da Jord var indskudt til Siderne, og Gulvet var ogsaa overdækket dermed. I selve Brøndhullet fandtes ved den første Gravning adskillige forraadnede ubetydelige Ting, som Træskafter af Spader o. s. v. Ogsaa fandtes der et lille Bret hvori vare to smaa Stifter eller Søm, der faldt fra hinanden og Stifterne befandtes da at være af Sølv *). Endvidere fandtes der

*) Disse ubetydelige Sølvstifter ere indsendte fra Herredsfogden Hr. Cancellie-Assessor Hersleb, til vedkommende Collegium, og derfra til det antiquariske Museum, hvor de nu forvares blandt de andre senere i denne Gravhøi fundne Oldsager.

en Mængde Materie som lignede forraadnet Papir." Af det sidstommeldte Stof viste Hr. Pastor Førsløv os en Prøve. Den lignede mest gammelt mestendels opløst Linned, hvis ikke fint Uldentøj. Noget lidet deraf overlod han os, og det blev siden, tilligemed tvende af Træværket medtagne Prøver, opbevaret ved den paa Rundetaarn værende Samling af fædrenelandske Oldsager.

Vejrliget den 2den Junii var højst ugunstigt for vore forehavte Undersøgelser, og desuden var vort Rejseselskabs Formand i Dag forhindret fra at komme til Rejsens egentlige Maal. Vi besaa da blot foreløbigen begge de store Gravhøje mellem hvilke Kirken ligger, samt de ved denne hensatte bekjendte Runestene. I den ældgamle Fordybning paa Toppen af Thyras (norden for Kirken liggende) Gravhøj, som dog nu var paa ny bleven betydelig forøget ved Bøndernes Gravning, saae vi en Mængde af de opgravede Kampestene, hvoraf to vare besynderlig udhulede, samt Brudstykker af de Egebretter, som i det Følgende ville nærmere ommeldes. Fra Fordybningen havde Bønderne gravet en Rende ned ad Højen, til Vandets formodede Afløb, som dog ikke vilde indfinde sig. Nedgangen til den dybe Aabning fandt vi tillukket med en fastnaglet Lem, ogdesuden angaves den at være bleven utilgjænge-

lig ved nedfalden Jord og Grus. Vi beſtilte derfor Arbeidsfolk til at borttage dette, ſaavidt det nu kunde lade ſig gjøre, til næſte Dag, ſamt andre, ſom imidlertid kunde lempelig aftage det Mos hvormed vi fandt Mindeſtenene ſaaledes bedækkede, at Indſkrifterne derfor nu ſlet ikke kunde læſes — iſær paa de Steder, hvor Læſemaaderne hidindtil have været omtviſtede og mindſt bekjendte. Efter at have truffet diſſe foreløbige Foranſtaltninger, toge vi om Aftenen tilbage til Veile.

Næſte Dag, den 3die Junii, lode vi den tilnaglede Lem for Højens Aabning borttage, og Jorden ſkuffe bort fra Nedgangen, for ſaavidt det gjordes fornødent. Da Vejret atter i Dag var vindigt med Regnbyger og Jorden i det hele meget fugtig, nedfaldt det opgravede Muld alle Vegne fra i temmelig ſtore Klumper, ſaa at det halvvejs ſaae ſaaledes ud, ſom om den, der nu begav ſig ned i Hulen, vilde blive levende begravet. Jeg kunde dog ikke undertrykke Lyſten til at gjøre mig nærmere bekjendt med Dronning Thyras formentlige underjordiſke Vaaning, og gav Arbejderne tilkjende at jeg gjerne ønſkede ſelv at beſee den. Nogle raadte mig derfra, da Exemplet havde viſt Mueligheden af Bjelkers, Stenes og Jordklumpers Nedſtyrtning, ſom iſær ſyntes at være at befrygte efter det nu i nogen Tid herſkende ſtormfulde Regnvejr; dog

formaaede jeg lettelig Sognefogden Chriſten Søren-ſen til at følge mig derned og hjelpe mig tilrette. Ved to Gange at flytte en Stige i ſkraa eller og næ-ſten lodret Stilling, kom vi ned til den ſnævre Aab-ning ſom førte til Hulen; tredie Gang blev Stigen nedſat deri og vi kom lykkelig og vel til Grunden. Den hele Aabning var bleven udgravet fra Bunden af den forrige Brønd, og endnu var der en Pyt el-ler Vandſamling i Grunden, paa hvis Bred jeg knap kunde ſtaae paa tør Jord. Sognefogden med-tog en lang Lægte, ved hvis ene Ende en Lygte med et brændende Lys var faſtgjort. Da vi vare komne ned, blev Aabningen tildækket over os med et Klæ-de, for at Dagens Lys ikke ſkulde hindre Lygtens Virkning, ſamt for at opfange det af Regnen gjen-nemblødte Muld, ſom nedvældede fra Gravbakken og ſom ellers vilde have faldet os i Hovedet. Un-der Klædet, udſpændt over Aabningen i Bjelkeloft-tet, kunde vi ſtaae i oprejſt Stilling *). Lygten gav blot et mat Skin og hjalp kun lidet paa mit ſvage Syn. Dog kunde jeg ſee at den Hule, i hvis Midte vi nu omtrent befandt os, og ſom før havde

*) Da det meſte af Gravſtuen var opfyldt med Jord, kunde man dengang ikke ſee hvor det egentlige Gulv havde været, men det erfaredes ſiden at Bønderne havde paa dette Sted gravet ſaa dybt ned under Gul-vet, at man her kunde ſtaae i opreiſt Stilling.

været indrettet som et Værelse, nu var bleven mestendels opfyldt med Jord og Grus; dog vare der, oven paa denne Udfyldning, Aabninger langs under Bjelkeloftet, hvorigjennem man, dog kun med stor Vanskelighed, kunde krybe; de vare meget lange at see til, og Væggen kunde langt fra ikke rækkes af den ved Sognefogden medhavte Lægte, saa at hans Beretning, at Højstuen, da den bedre kunde beſees strax efter Opdagelſen, havde en Længde af mere end 10 Alen, herved blev mig meget troværdig *). Hulens eller Værelſets længſte Retning forekom mig at ligge mod Veſten. Vi kunde ikke komme til at erfare Bygningens eller Værelſets rigtige Høide, Længde eller Bredde, formedelſt det nedſtyrtede Grus og Dynd, og maatte ſaaledes indſtille vore underjordiſke Underſøgelſer.

Efter at vi lykkelig og vel vare atter opkomne til Dagens Lys, afførte jeg mig de til Nedfarten laante Arbeidsklæder. Imidlertid begav Hr. Capt. Bloch ſig ogſaa ned i Aabningen, for at erfare Højſtuens Magiſtrallinies Retning, ſom han fandt at gaae fra S. O. til N. V. efter Compasſet. Da dette var ſkeet, blev Højens Nedgang igjen tillukket, og Sognefogden anmodet om at paaſee, at den ikke blev aabnet uden Øvrighedens udtrykkelige Tilladelſe.

*) Ved ſenere Underſøgelſer er Højſtuens Længde befunden at være næſten 11 Alen.

Hr. Adjunkt Hanck havde allerede aftegnet (i saakaldet Fugleperspektiv) Højens Overflade, med Aabningen og de omkring liggende, derfra opgravede, Tømmerstumper og Stene. Endvidere tegnede han Højens Udseende fra Siden, samt en Prospekt af Kirken og begge Højene. Det første Stykke blev siden indsendt til Commissionen for Oldsagers Opbevaring.

2.

Beretning om de senere Undersøgelsers og Foretagenders Gang og Udfald, ved Magnusen og Thomsen.

Det Foregaaende har viist, i hvilken Tilstand Thyras Gravhøi befandtes, og hvad man vidste om dens indre Beskaffenhed, midt i Aaret 1820. Saavel for at understøtte det sammensynkende Gravsted, som for at komme efter dette interessante Steds sande Beskaffenhed, besluttede Commissionen at Gravninger, som kunde lede til dette dobbelte Maal, skulde foretages.

Commissionen henvendte sig i den Henseende til Chefen for Veivæsenet, Oberst Heide, der med sjelden Velvillie antog sig denne Sag, og har endog havt den Godhed, flere Gange at reise til Jellinge, for selv at see Arbeidet, som blev udført ved Capt. Bloch af Veicorpset.

For at kunne give et tydeligere Begreb om dette og Gravhøiens Beskaffenhed, maae vi tage os den Frihed, at henvise til det hermed følgende Kobber Tab. 1, hvoraf Fig. 1 er en Profil af den hele Gravhøi, Fig. 2 en perspectivisk Forestilling af Gravkamret.

Capt. Bloch indsaa snart, at det var nødvendigt, saavidt mueligt, at forhindre, at ikke Vand fra oven skulde trænge ind i Graven og udfylde det Indre; han lod derfor over den brudte Aabning nedsætte et Rammeværk (Fig. 1 a) af samme Natur, som det man bruger i Brønde, og Jorden fast stampe om det.

Da den Aabning, Bønderne ved deres Søgning efter Vand havde fundet i Gravkammeret, som endnu var den eneste Tilgang til dette, befandtes snever og ubequem, i det den blot blev dannet ved Stykker, der vare udtagne af fire i ældre Tider overhugne Loftsbjelker, men som igien blev skilt i to Afdelinger ved 2 Bjelker, som endnu vare hele, besluttede Capitainen at lade disse oversauge (Fig. 2. a), efterat de vare afstivede; derved vandtes, at Aabningen nu blev i en Firkant, og stor nok til at der igiennem den kunde opbringes den Jord, som fra oven var nedstyrtet i Aabningen.

Efterat denne Jord og nogle Stene var borttaget, fandtes i Dyndet, paa Bunden eller Gulvet

af Gravkammeret, det Tab. 2 No. 1 a, b, ſtukne Sølvbæger, ſom laae næſten lige under den gamle brudte Aabning.

Imidlertid ſaae Capt. Bloch, at Gravkammeret for en ſtor Del var udfyldt med Jord, Planker og Bjelker, der vare halv nedſſiunkne; han forſøgte derfor at finde den Indgang, ſom man, efter mange Exempler af andre Gravhøie, troede fra Siderne eller Enden af Høien at maatte være til Gravkammeret; igiennem denne vilde man paa en bequemmere og lempeligere Maade kunde udføre, hvad der nu var til Hinder for Underſøgelſerne; ligeledes haabede man derved, uden Vold at komme efter Planen af den hele Indretning, og muelig ledes til Kamre, der kunde ligge ved Siden af det, man paa en gandſke mod dets Bygning ſtridende Maade nu var trængt ind i.

Capitainen havde bemærket, at Gravhøien udvendig, paa den Side ſom vendte mod Kirken, havde et Slags indſunken Fordybning; han troede at dette maatte være et Spor til den ældre Indgang, og lod fra dette Sted anlægge en Minegang i Retning af Høiens Midte, omtrent fra Fig. 1 b. Hvor vidtløftigt dette Arbeide var, vil indſees, naar man betænker, at der maatte graves 26 Al. ind, inden man ſtødte paa den Steenomgivning, Kobberet viſer, Fig. 1 c; efterat denne var gjennem-

brudt, fandt Capitainen at man var stødt paa et Hjørne af Gravbygningen, og at Minegangen berørte Overdelen af Indretningen.

Da man hidindtil ikke havde mærket noget til den oprindelige Indgang, lod Capt. Block fra Hoved-Minegalleriet anlægge en Sidegang, i en nedadgaaende Retning, langs med Gravkammeret, men ogsaa her fandtes endnu ingen Spor til den saalænge efterſøgte Indgang.

Capitainen, som henvendte igien sin Opmærksomhed til det Indre, lod Gravkammeret underſtøtte og lidt efter lidt renſe og udgrave, for om mueligt indvendig fra at ledes til hvor Indgangen kunde være; ved denne Udrensning forefandtes de forſkjellige Stykker, som i Fortegnelſen over de til Muſeet komne Oldſager ere anførte under No. CCCLXXII til CCCLXXXII.

I det Indre af Gravkammeret, som ſtedſe mere kom tilſyne, opdagede man et meget nøiagtig lagt Gulv af tynde Bræder (Fig. 2 b), der igjen var deelt i tvende Dele ved en paa Høikant ſtaaende Planke (Fig. 2 c). Denne var ſat faſt igiennem Gulvet ind i det under dette værende ſtampede Leer, og gav denne Del af Gravkammeret, paa en vis Maade Udſeende af, ſom det kunde have været beſtemt til at gjemme tvende Ligkiſter, der ſkulde ſtaae ved Siden af hverandre.

Dog udgjorde dette Rum kun omtrent det Halve af Gravkammeret; i den anden Del, som var under den brudte Aabning, havde Gulvet forhen gaaet i en modsat Direction, og her var det at Arbeiderne fandt en Slags Kiste, der efter deres Forklaring forekom dem, at have største Lighed med en Kuffert; den var omgiven med indstyrtet Jord og Dynd og saa svag og opraadnet, at den ved den blotte Berørelse hensmuldrede; heller ikke fandtes det allermindste, som man med Vished kunde sige havde været opbevaret i Kisten.

Efter den givne Forklaring maa den have staaet paa det Sted i Gravkammeret, som er mærket paa Kobberafbildningen med et d.

Da intet videre mærkværdigt blev fundet, og man paa de fleste Steder allerede stødte paa Siderne og Enderne af Gravkammeret, uden at bemærke nogen Slags Indgang eller Kamre, som kunde ligge ved Siden af det, man var i, besluttede Capt. foreløbig at standse med de videre Undersøgelser, saameget mere som Vinteren begyndte at nærme sig.

Gravkammeret blev altsaa lukket for oven, og de fundne mindre Stykker oversendte til Kiøbenhavn

Commissionen troede at det vilde være vigtigt, at man fik, om muelig, en endnu nøiere Kundskab til Gravens Indretning, og Forvisning om, at intet mere kunde ventes at findes paa dette Sted,

inden der blev taget Beslutning om at lukke Graven, hvilket syntes at være nødvendigt efter de Oplysninger, Capt. Bloch havde givet om den.

Den bestemte derfor, at saasnart som andre Forretninger tillode det, skulde Professor Magnusen og dens Secretair reise over til Jellinge, for paa det nøieste at undersøge hele Anlægget, lade Gravkammeret aldeles udrense, og afgive Beretning om, paa hvilken Maade de troede at Graven burde restaureres.

Ved Oberst Heides velvillige Foranstaltninger, Sognepræsten Herr Ferslevs og den brave og kyndige Sognefogeds Medvirkning, blev det mueligt at udføre dette Arbeide saa fuldstændig, som Gravens forstyrrede Tilstand tillod.

For ikke at forlade sig paa Hukommelsen eller løse Optegnelser, opsatte vi paa Stedet et Document over alle de Undersøgelser, vi havde foretaget, og for end mere at forvisse os om Rigtigheden af dette, gjennemgik vi det Punkt for Punkt med den oplyste Sognefoged, der nøie kiendte Gravhøien, og fra Begyndelsen af Gravningen havde været nærværende og seet hvad der var fremkommet; da han fandt Documentet overeensstemmende med hvad han havde erfaret, bekræftede han det ligeledes med sin Underskrift.

Omendskiøndt dette Document ifølge sin Natur maae indeholde nogle Gjentagelser af hvad der allerede i det Foregaaende er sagt, troe vi dog at burde indføre det her uden Forandring. Det lyder som følger.

"Den 19de og 20de Julii 1821 lode vi Under-
"tegnede en fuldkommen Udrensning foretage ved den
"underjordiske Bygning i Dronning Thyre Danne-
"bods Gravhøj i Jellinge, samt anstillede tillige
"nøjagtig Undersøgelse om sammes Beskaffenhed i det
"hele, med mere dertil hørende. De vigtigste Re-
"sultater heraf blive saaledes af os paa Stedet op-
"tegnede: —

"Denne anseelige Gravhøjs oprindelige Skik-
"kelse er, allerede i meget gamle Tider, bleven oven-
"til forandret ved Opgravning, saaledes at der i
"Toppen har dannet sig en stor Fordybning, lig-
"nende en naturlig Dal. Midt i den ligger den
"nuværende Nedgangsaabning til Højen, som, fordi
"Vandet forhen har samlet sig dertil, da blev an-
"seet for at være en Kilde, og derfor blev indfattet
"med Stene som en Brønd; — ved den i Jellinge, i
"forrige Aars Foraar, indtrufne Vandmangel, søgte
"Bønderne at trænge til dens Bund, for der at træffe
"en Vandaare, men det mislykkedes, hvorved de
"derimod stødte paa et Bjelkeloft, paa den Maade
"som er beskreven i min, Professor Finn Magnusens

"Indberetning til den Kongl. Commission for Old-
"sagers Opbevaring af 10de Junii 1820. Ved de
"siden i Efteraaret efter Sammes Foranstaltning ved
"Oberst Heide og Capt. Bloch foretagne Undersøgel-
"ser er denne Nedgang blevet udvidet, samt forsy-
"net med en Bredde-Ramme, for at hindre For-
"den der omkring fra at falde ned, samt for at lette
"Arbeidet ved Højens Udrensning. Denne Ned-
"gang er den eneste Indgang til den derunder lig-
"gende Højstue eller underjordiske Bygning.

"Dette Anlæg undersøgte vi nu især paa det
"nøjagtigste, som dog ikke lod sig gjøre uden store
"Vanskeligheder, da Bygningen egentlig er styr-
"tet sammen ved det Tagbjelkerne for en Deel ere
"knækkede i Midten, men Sidestykkerne deels ud-
"sprængte, deels saaledes bøjede at de ere sprungne
"i Midten, og Jorden saaledes nedvældet fra alle
"Sider i Højstuen, som alt er skeet ved hele Over-
"delens Nedsynkning, (der kan antages for at
"være fuldkommen 1 Alen) foraarsaget af den
"ovenpaa liggende uhyre Masses Tryk og Synken,
"som vel tildeels ere blevne befordrede ved den før-
"ommeldte Vandsamling. — Heraf kommer det
"da og at det Muld, som deels i Flor og deels nu
"fandtes i Højstuen i stor Mængde, var saa gjen-
"nemblødt at det mest lignede Dynd. Da dette nu
"var bleven fuldkommen udkastet, kunde vi, tildels

"ved Hjelp af medtagne Lygter, erhverve følgende "Oplysninger om Højstuens Beskaffenhed.

"Værelsets Højde har forhen, fra Loftet til "Gulvet været 2 Alen 6 Tommer; dette sees især "af et af Sidebretterne som er 2¼ Alen høit. Dets "Bredde har overalt været rigelig 4 Alen, men Læng- "den 10¾ Alen. Under Gulvet og bag Sidevæg- "gene findes en leeragtig Jord som nu er haard, og "synes at være bleven fast stampet; den gaaer 4 å 5 "Alen, og maaskee længere, ind i Højen. Oven- "paa disse særdeles tykke Leervægge, som bære Lof- "tet, er foroven lagt et Lag af 2 eller 3 Stene, "efter de derpaa hvilende Træstokkes eller Tverbjel- "kers Længde, 2, 3 a 4 Alen fra Sidevæggene, "hvorpaa Enderne af disse Træstammer hvile. Disse "bestaae ellers af runde Egetræer af forskjellig Tyk- "kelse, i alt 24 i Tallet (hvorpaa Barken endnu "tildeels sidder fast) og udgjøre Loftet, efter at den "indvendige Beklædning, som herefter ommeldes, "er borte. Under Tømmerstokkene ligger paa hver "Side en Vexel, som er et Stykke Egetræ, 11 til "12 Alen langt (efter Højstuens Længde) 5 a 6 "Tommer tyk i Qvadrat. Den ene synes at have "faaet nogen Tilhugning. Bag ved disse 2 Vex- "ler var opsat Sidestykker, bestaaende af Egeplan- "ker, 3 a 5 Tommer tykke men meget forraadnede. "Foran dem, men ligeledes bag ved Vexelen, har

"været anbragt en Beklædning, 1 Tomme tyk. En-
"derne ere af samme Beskaffenhed som Siderne. Si-
"de-Egeplankerne ere 14 Tommer brede og staae
"alle efter Højden. Til Beklædning paa Loftet
"sees nu intet Spor, men Sognefogden og nu til-
"stedeværende Arbeidere, som have seet den, for-
"klare, at den har bestaaet af pløjede Egefjæle som
"gik fra Vexel til Vexel, men de vare tildels ned-
"faldne og knækkede, saa at de bleve afbrudte og
"ere nu hos Amtmanden, paa Grundet. Gulvet
"har ligget meget lige paa den stampede Grund; det
"har bestaaet af Egebredder omtrent af 1 Tommes
"Tykkelse. Et Stykke af Gulvet sees endnu i den
"Vestre Ende; det er 3¼ Alen langt. Fjælene ere
"ikke pløiede sammen, men ligge meget akkurat,
"som efter Vaterpas. Gulvet har været afdeelt
"lige i Midten med en paa Kant staaende Egeplanke,
"2½ Tomme tyk paa Overkanten, 1½ Tomme paa
"den i Leeret staaende Kant, ordentlig tilhøvlet.
"Den har staaet ¼ Alen op over Gulvet. Efter
"Arbeidernes Udsigende har den Deel af Gulvet som
"fulgte efter dette, været meget tynd, og gaaet i
"en modsat Direction, nemlig efter Bredden; —
"men en stor Deel deraf var ødelagt førend Opda-
"gelsen skete.

"En af Træstokkene, som udgjøre Taget,
"blev maalt og befandtes at være 10 Alen lang.

"Ellers ere de sædvanlig af 10 til 12 Tommers
"Gjennemsnit. Ovenover disse Bjelker seer man
"tydelig flere Lag store Stene. Uden for Bjelkerne
"var opfyldt omtrent 3 Alen med forskjellige større
"og mindre Kampestene. Den hele øvrige Deel af
"Højen bestaaer af Lyngtørv, tæt tilsammenpak-
"kede i Lag paa hinanden; — dog synes nu den
"yderste Jordskorpe at være af en frugtbarere Na-
"tur. Denne Jordens indvendige Beskaffenhed er-
"fares saaledes best af det ved Hr. Capt. Bloch i
"Efteraaret 1820 anlagte Minegallerie, hvoro-
"ver hans Beskrivelse og Tegning opbevares i Com-
"missionens Archiv. Af den ommeldte Minegang
"erfarer man og med Visshed, at Strækningen fra
"Bjelkeenderne til den yderste Kant af Højens Pe-
"ripherie udgjør en Længde af 40 Alen, saa at hele
"Højens Diameter i Centrum bliver 90 Alen. Der-
"til har dens Højde svaret, men denne kan nu ikke
"sikkert bestemmes, formedelst de Forandringer som
"dens øverste Deel har lidt, især ved dens ældre
"Opgravning, som er foretaget i en os nu ubekjendt
"Periode. Dengang er den 6te og 7de samt 10de
"og 11te Bjelke (fra Osten af at regne) blevne over-
"hugne; derimod har man i Fjor, for at gjøre Ned-
"gangen bequem, ligeledes overhugget den 8de og
"9de, ligesom ogsaa den ene af Vexlerne.

"I Henseende til de ved den gamle Nedgang "og i selve Højstuen fundne Sager, nedskrives føl= "gende, dels efter Sognefogdens og de tilstædevæ= "rende Arbeideres Forklaring, dels efter vore egne "nu paa Stedet gjorte Erfaringer: a) Ved den før= "ste Opgravning efter Vand i Fjor Sommer fandtes "en Stump, som da blev anseet for Been, hensadt "paa den ene yderste Tømmerstok, under de Stene, "som da tildækkede det gjennembrudte Hul. Denne "Stump blev da leveret af Arbeiderne til Sognepræ= "sten Hr. Fersløv, men sendes nu af ham til den "antiqvariske Commission og befindes at være en "Stump af et hvidt Voxlys, hvori Veegen var al= "deles forraadnet eller fortæret af Vilde og Fugtig= "hed. b) Den hvide hensmuldrede Materie, hvoraf "Prøver ere sendte og medtagne, fandtes overalt "paa Plankerne i Højstuens Sidevægge og synes at "være af Tøi hvormed de have været beklædte; — "en stor Deel deraf var ellers nedfalden paa Gulvet. "c) Det med Guld indvendig belagte Sølvbæger "blev fundet i den østlige Side skraas under den "brudte Nedgang. Tæt derved, til Siden var "d) det næsten opraadnede Skrin, lignende en rund "Kuffert, 3¼ Alen langt; det var digtet med Haar= "fletninger i Bunden og sammensat med Klinknag= "ler. Deri sad, paa Siden, 2 Fernringe, hvilke "sidste ere sendte til Kjøbenhavn. Laaget bestod af

"to halvrunde Fjæle, hvorimellem vare Læg af Haar.
"Uden paa Skrinet var Spor til Lærred, samt
"et meget lidet Stykke af en smal Liste, som lignede
"tyndt Sølv. Ved Skrinet fandtes e) det ene
"Fuglehoved, hvorpaa der er en Bøile, der sad
"fast i Træ, som strax faldt fra hinanden. Der-
"imod fandtes i den vestre Ende, paa det afdeelte
"Brædegulv til høire Haand f) det mindre Fugle-
"hoved, samt de gjennembrukne Kobberplader og
"alt det malede Træværk, samt den udskaarne Træ-
"figur — paa det jævne Gulv mellem blød og vaad
"Jord eller egentlig Dynd, hvormed det var til-
"dækket i ½ Alens Højde. Endvidere fandtes ved
"denne Undersøgelse g) et lidet Stykke Træ, tildeels
"besat med irret Kobber, drevet Arbeid, som yderst
"har været belagt med Guld — i den østlige Ende,
"hvor Skrinet havde staaet: h) mange Klumper
"Jord, belagt med opløst Jern, hvoraf et Par
"medtages til Prøve; i) en Hestetand, ved Høi-
"stuens venstre Side; — enten den kom fra selve
"Høistuen, eller Jorden bag ved Sideplankerne,
"kan ei siges med Bestemthed.

"Endeligen tilføies vor Betænkning i Hen-
"seende til dette Mindesmærkes hensigtsmæssige
"Restauration. Da selve Høistuen nu er aldeles
"sammenstyrtet og forstyrret, Væggene indfaldne,

"Bjelkerne knækkede og halv opraadnede af Fugtig-
"hed og Elde o. ſ. v., er dens Iſtandſættelſe, efter
"dens førſte Skikkelſe, ingenlunde tænkelig, —
"iſær da man ingen Spor finder til nogenſlags Ind-
"gang, undtagen den i ſenere Tider fra ovenaf
"gjennembrudte, ſom, hvis den beholdtes, ſtedſe
"vilde udſætte den for at opfyldes med Vand. —
"Derimod formene vi, at da vi have beſtemt Vis-
"hed om, at her intet videre af Mærkværdighed
"kan findes, at den forſtyrrede underjordiſke Byg-
"ning (ſom vilde være farlig for dens Beſøgere, da
"den uformodet kunde ſtyrte aldeles tilſammen) bør
"gandſke tildækkes i den Stand, hvori den nu be-
"findes, men at Højen, ſom en af de meſt berømte
"og yndede danſke Dronningers Gravſted, dog gjen-
"gives udvendig en anſtændig Skikkelſe, der ſaa
"meget mueligt maatte nærme ſig til den oprinde-
"lige. Til Bekræftelſe ere vore Underſkrifter i
"Jellinge, Aar og Dag ſom førmeldt."

Finn Magnuſen. Thomſen. C. Sørenſen.

Efterat Commisſionen havde modtaget denne Beretning, bifaldt den det deri fremſatte Forſlag. Dets Udførelſe blev overdraget til Hr. Amtmand Treſchow i Veile. Under hans Overopſyn har Sognefogden Chriſten Sørenſen af Jellinge førſt afſtivet Gravkammeret overalt, dels med ſtore Ste-

ne, lagte ovenpaa hinanden, dels med Bjelker, saaledes at ingen videre Nedsynkning af det Indvendige kan være at befrygte. Dernæst bleve fire friske Egestammer nedlagte over den brudte Aabning paa Loftet, og den gamle tidomtalte Fordybning eller Nedgang aldeles opfyldt, saaledes at Høien saavidt mueligt fik sin oprindelige Skikkelse, ved det den overalt blev jævnet. Minegangen blev ligeledes udfyldt med fast stampet Jord. Istedenfor de gamle Riisgjærder om Høien, bleve levende Hegn nu plantede. Saavel Thyres Høi som Hegnene ere siden hvert Foraar, efter Amtmandens Foranstaltning, blevne efterseete og udbedrede, for saa vidt som det behøvedes.

De ikke ubetydelige Bekostninger ved Høiens Undersøgelse og Restauration m m. ere blevne afholdte ved et overordentligt Pengebidrag, som Hans Majestæt allernaadigst havde tilstaaet Commissionen til dette Øiemed. — Den brave Sognefoged Christen Sørensen, som uden at forlange mindste Godtgjørelse, ufortrødent paa flere Maader har søgt at befordre disse Foretagender, har af Commissionen erholdt et anseeligt Sølvbæger med følgende Indskrift:

Til

Chriſten Sørenſen,

Sognefoged i Jellinge,

ſom Agtelſesminde

fra den kongelige Commisſion for

Oldſagers Opbevaring.

1821.

Det blev ham af Amtmanden høitidelig overleveret.

3.

Underretninger om Jellinges berømte Runeſtene, og flere i Omegnen, ſom ſynes at vedkomme Dronning Thyres Gravmæle ved Finn Magnuſen.

De høiſt mærkværdige med indhugne Runeſkrifter forſynede, Mindeſtene i Jellinge ſtaae nu oprejſte tæt ved hinanden uden for Kirkens ſydlige Indgang. Den ſtørſte, der ſandſynligvis først har ſtaaet paa eller ved Kong Gorms Høj (ſom menes at være den der ligger ſønden for Kirken) var ved Tidens Længde nedſjunken i Jorden, da den for 237 Aar ſiden blev af Lehnsmand Caspar Markdanner oprejſt og henſat paa dens nuværende Sted.

Derom vidnede en forgyldt Inscription paa en Tavle, som var at see i Jellinge Kirke indtil den brændte 1679, og lød saaledes: "Anno 1386 under Kong Friderik den Ildens Regjering, da lod Caspar Markedaner til Søgaard, som den Tid var Lehnsmand paa Koldinghus, opgrave den Steen paa Kirkegaarden, som staaer her uden for Kirkedøren, og findes efterskrevne Skrift derpaa, som Kong Harald lod gjøre over sin Fader Gorm og over sin Moder Drotning Thyre ungefærlig Anno 960." Den følgende Afskrifts Beskaffenhed, samt de lærde Undersøgelser og Beretninger hvortil hint priselige Foretagende da og siden gav Anledning, kunne især erfares af Nyerups Oversyn over Fædrelandets Mindesmærker *), S. 128 o. f.

Denne større Steen er af haard Granit, næsten 4 Alen høj og har en nogenlunde jævn Bredde, paa den med Skrift betegnede Hovedside, af 4½ Alen. Dens Omkreds er omtrent 10 Alen. Ellers udgjør dens Grundflade en Art af Triangel og saaledes dannes trende Planer eller flade Sider, som støde sammen og give Stenen en spidsagtig Figur oventil. De to Kanter af mindre Omfang ere adskilte med etslags dobbelt gjennembrukket gothisk Søjle, af hvis begge Ender besynderlige Arabesker

*) Eller historisk-statistisk Skildring over Tilstanden i Danmark og Norge 4de Bind 1806.

udvikle ſig i mange Slyngninger og Knuder. Paa Stenens ene Kant omgive de, i Skikkelſe af Løv- eller Buſkværk, et phantaſtiſk Dyr med udhængende dobbelt Tunge — paa den anden Kant (hvis Yderſider ogſaa ere indfattede af en Liſte, ſom ligner den ommeldte Søjle) omſlynge de, ligeſom de kunde betegne Slanger, en ſkjægget Mand med udſtrakte Arme og en Hovedpynt, ſom har nogen Lighed med en ſtraalende Glorie, og ellers iført en Art af ſnævert ſluttende kort Kjole. Benene ſynes at være bare. Den tredie (eller egentlig 1ſte Kant) er den bredeſte. Her findes (i en Indfatning af lignende Arabeſker ſom de førmeldte) den berømte Runeindſkrift i 4 ſtore, ved dobbelte Streger fra hinanden adſkilte og meget brede Linier. Den fortſættes og endes ved en kort Linie paa hver af de andre ſmallere Kanter.

Hvorledes Torfæus, Gram og Brocmann have anfægtet Indſkriftens Authentie, men Langebek derimod (efter min Mening grundig og rigtig) forſvaret den, kan ogſaa efterſees hos Nyerup. Den ſidſtnævnte Lærde begjærte og fik (1805 eller 1806) en ny Eragtning om Sagen af nuværende Juſtitsraad og Profeſſor Werlauf. Med Hensyn til en meget omtviſtet og tvivlſom, men for vor Hiſtorie ſærdeles vigtig Læſemaade, ſom Oldgrandſkeren Hr. Arendt da nyligen havde for en ſtor Deel berigtiget,

tager jeg mig den Frihed atter at meddele den omtalte Betænkning in extenso:

"Det er en bekjendt Sag blandt Oldgrandskere at Adskillige have havt tildels ikke ugrundede Tvivl mod Jellinge-Monumentets Ægthed. Her at gjennemgaae og bedømme alle disse Tvivl, tillader Rummet ikke, og skal maaskee skee paa et andet Sted, men paa Hr. Prof. Nyerups venskabelige Anmodning, vil jeg her fremsætte en Gisning om det Sted i Inscriptionen, som kostede Antiqvarerne det meste Hovedbrud, nemlig der hvor Kong Harald Gormsøn kaldes Keiser (Kelsor), hvilken maaskee kunde bidrage til at bekræfte Monumentets Alder fra bemeldte Konges Tid."

"Det første som burde falde Torfæus, Gram o. a. fl. ind før de brøde Staven over vort Monument, var at undersøge, om de Afskrifter, hvoraf de dømte, og vare paalidelige, som og Langebek erindrer (Scr. R. Dan. T. I. p. 51. not. g). Saa meget mere burde dette have faldet dem ind, som de Afskrivter af Inscriptionen man finder hos Vulcanius, Lindebrog, Worm, alle afvige fra hinanden, og at den sidste langt fra ikke er den man fuldkommen kan acqviescere ved, i Henseende til palæographisk Nøjagtighed, veed Enhver som har beskjæftiget sig noget med hans Monumenter."

"Og netop dette mistænkelige Ord er paa forskjellige Maader læst af Afskriverne. Vulcanius har Kelsr. En anden Afskrift, som Worm anfører, Kels yuen og Worms egen Kelsor. Men denne Forskjellighed viser, at Inscriptionen paa det Sted maa være vanskelig at dechiffrere, og at dette virkelig forholder sig saaledes, viser den Abildgaardske Tegning blandt Langebeks Monumenter — hvis fortræffelige og nøiagtige Udførelse er bekjendt — thi denne læser ganske anderledes. Men vil man følge den Abildgaardske Afskrift stricte, faaer man ingen ret Mening ud; det fornemste den lærer os er at der findes Ridser og Ujævnheder i Stenen, som forvilde Afskriveren og gjør det umueligt eller i det mindste meget vanskeligt, at udfinde den rette Mening. Den lærde Oldgrandsker Hr. Arendt er paa sin Reise i Jylland, forrige Sommer, faldet paa en ny Læsemaade, ved nøjagtig Beskuelse af Stenen selv. Han læser nemlig es. sor, og antager, at den Figur man har antaget for K skulde have blevet til et E, men var mislykket under Runemesterens Haand — muligt formedelst en Feil i Stenen — hvorfor han lod det blive som det var og huggede et nyt E som blev rigtigt. Dette, sagde Hr. Arendt mig, var ganske tydeligt, naar man betragtede Stenen nøje, og derfor var der og et temmeligt Rum mellem det mislykkede Bogstav og det

rigtige. Men hvorledes skal man forstaa den Abild-gaardske Tegning, hvor disse to Bogstaver netop hænge sammen? Efter min Formening bliver der ingen anden Udvej, end enten at læse Kelsor som hidindtil, og antage, at Runehuggeren har været en Tydsker, der maaskee af Uvidenhed, eller for at gjøre Harald en Compliment, har kaldt ham Keiser, hvilket kunde give Vink om at flere af vore Runestene kunde være huggede af Tydskere, som tillige kunde tjene til at forklare Anomalierne i Sproget paa Runestenene, og til at bestyrke Ihres Mening at Runerne ere komne fra Tydskland, eller at følge Hr. Arendts Conjectur. Læsningen bliver da: es sorvano: qvi compescuit Es for er er almindeligt paa Runestenene, og forekommer og hyppig hos den ældste islandske Skribent Are Frode; men et s istedetfor t (sor for tor) veed jeg intet Exempel paa. Tor er en Partikel i det gamle Sprog som betyder Vanskelighed ved noget og forekommer alene in compositis. Torvan imperf. skulde da have in infin. at torvinna, som jeg vel ikke mindes nogensteds at have stødt paa, men kan dog gjerne være gammelt og rigtigt, da det har Sprogets Analogie for sig."

Ved mit eget Besøg paa Stedet 1820 gjorde jeg mig især, ved Indskriftens Undersøgelse, største Umage for at lade rense denne Deel af Indskriften

fra Mos og Støv, som og lykkedes mig fuldkommen vel, saa at jeg blev overbevist om at de tvivlsomme Ord ikke kunne andet end læses saaledes:

IИ: ИЯЯ. ɔ: IES: SOR.

i to forskjellige Ord, saa at Forklaringen af det ellers ubekjendte Ord sorvan eller torvan aldeles maa bortfalde. Landinspekteur Ellung havde allerede (i Aaret 1800) rigtigen læst det første Ord ies, og det har vel mest været den Omstændighed, at Arendt ikke har kunnet finde dette i vort gamle Sprog, som har bevæget ham til her at miskjende det saa tydelige I. Rigtigt er det ellers at foran Underdelen af dette Bogstav synes Stenens Overflade at være noget lidet sprungen eller beskadiget af Meiselen, samt at der fra dets Overdeel eller Midte sees en liden ubetydelig fordybet Skraastreg opad, som har forført Vedkommende til at læse Ƴ for l; denne Streg er dog uden al Tvivl en naturlig Fordybning, men ingenlunde et Kunstens Værk. Det sidste Bogstav har tydelig været et Slutnings Я, men en liden Flise er sprungen eller forvittret, og giver saaledes dets nederste Deel et noget utydeligt Udseende.

I Abildgaards Tegning af 1771 synes han aabenbare at være bleven forledt, af sine Forgjængeres Læsemaader, til at give I etslags Udseende af Ƴ. Derimod har han først lagt Mærke til det ene

Adskillelsespunkt efter det første ᛋ (hvor der dog øjensynlig staae to Punkter). Det senere ᛋ har oventil en Tilsætning hos ham, som kun er en naturlig Fure i Stenen. ᛦ har han derimod forefundet fuldkommen tydeligt, ligesaa vel som de Øvrige der (lige til nu) før eller efter, have aftegnet Indskriften. I Veile blev os forevist en Haandtegning af en Landinspekteur eller Landmaaler Storm, som skulde for 25 til 30 Aar siden være taget paa selve Stedet. Den tilhører nu Proprietær Ammitzbøll, men Indskriften derpaa fortjener aldeles ingen Troværdighed, da den synes at være for det meste afskrevet efter Worm eller Pontoppidan, og de Ord, som allerede vare ganske forvittrede i Abildgaards Tid, her staa anførte med fulde (skjønt vistnok urigtige) Bogstaver. Den antiqvariske Commission er i Besiddelse af en Optegnelse ved afdøde Landinspekteur Ellung, angaaende Jellinge, dateret 14 Junii 1800. Derpaa har han aftegnet den større Runesteens Indskrift, og er, mig vitterlig, den første, som har lagt Mærke til at ᛋIᚾᛅ ᛋᛅ ɔ: SINA SA ere to, men ikke et Ord, hvilket der og, for en der kjender det mindste til vort gamle Sprog (som dog neppe var Tilfældet med ham) kun behøvedes en ringe Divinationsgave til at udfinde. Ogsaa er han, mig vitterlig, den første som har læst Ordet Iᚾᛋ (IES) med tilhørende

Punktering fuldkommen rigtig *). Derimod har han ikke ret kunnet finde ud af det næste Ord, da dog ᚢ og ᛅ endnu ere fuldkommen tydelige. I Ordet ᛏᛅᚿᛘᛅᚢᚱᚴ (Tanmaurk) sætter han II for q som efter mit Skjønnende er her tydelig at see. Abildgaard har her en besynderlig Figur, som hverken jeg eller Hr. Adjunkt Hanck nu kunde finde mindste Spor til, men derimod det hele ovenanførte q. Stedets Sognepræst berettede os at Hr. Arendt to Gange har været her paa Stedet, samt læst og aftegnet Indskriften. Den første Gang midt i Mai 1804 gav han Hr. Førsløv en Forklaring over den, hvis Læse- og Fortolkningsmaader stemme overeens med dem som findes anførte af Hr. Justitsraad Werlauff. Arendts egentlige Aftegning af Runerne, taget ved et senere Besøg i Jellinge 1811, findes (formodentlig i Kopie) paa det andet Stykke af de vort antiqvariske Museum tilhørende kouleurte Prospekter af Kirken og Højen. Her læses rigtig ᚼᚢᛚ: ᚢᛅᚴ. Den ommeldte Karakter q aftegner eller læser Hr. A. som M, hvormed den ogsaa uden Tvivl er eenstydig.

*) Med mindre man tager en gammel Afskrift, som blev os medgivet af Hr. Pastor Førsløv, i Betragtning, da Ordet findes der, rigtig skrevet, indsluttet af 4 Punkter.

Ordene ies sór forekomme mig at være let forklarlige. Ies er nemlig intet andet end es, efter en afvigende Skrivemaade, ligesom eg og jeg er det selvsamme Ord, de gamle Danske Loves ievær er det samme som det Islandske efar eller evar — og Syderne endnu i daglig Tale sige ien for det skrevne en (eller een) o. s. v. Sór er det bekjendte imperf. indicat. af Gjerningsordet sveria sværge, som endnu saaledes har sor i det Danske. Meningen lyder da i det Hele saaledes:

SA. HARALDR. IES. SOR. VAN. o. s. v.

"ɔ: Den (eller denne) Harald som sor (eller aflagde Eed) overvandt (hele Danmark) o. s. v." Den her ommeldte Eed er sikkerlig ingen anden end den, som Kong Harald høitidelig aflagde om at antage og befordre den kristelige Tro *). Indskriftens kristne Forfatter har villet tilegne denne hans Omvendelse den Lykke som han siden opnaaede, ved at vinde Overherredømmet over hele Danmark og Norge. Det sidste Rige erhvervede han ved at understøtte den Tids norske Prætendenter med Hjelpetropper

*) Harald blev døbt omtrent Aar 972, men forpligtede sig, ved en høitidelig Eed eller Løfte, til at lade alle sine Undersaatter omvende til den kristne Tro, Aar 989. Ved Vanskeligheden heraf maatte han vel tit undskylde sig med at have sored dette Foretagendes Udførelse, og derfor er da hin vigtige Eed bleven saa navnkundig blandt Folket.

til de Tog, hvorved de erobrede Landet, mod at hylde ham som deres Overkonge og yde ham aarlig Skat. Af denne samme Aarsag kunde vel den berømte Hakon Jarl aldrig rigtig tiltage sig Kongetitelen.

Tid og Leilighed tillode os vel ikke at lade den hele Indskrift saaledes rense for Mos og Støv, som den her omhandlede Deel deraf *) — men ellers kunde jeg ikke see rettere, end at den iøvrigt bør læses, efter Abildgaards og Arendts Afskrifter, saaledes nemlig:

ɔ: HARALTR : KUNUGR : BAD : GIAURVA :
KUBL:ÞEUSI: (el. ÞAUSI) AFT:GURM FAÞUR
SIN
AUK AFT : ÞIURVI : MUÞUR : SINA SA
HARALTR IES : SOR· VAN : TANMAURK
ALA AUK NURVIEG
AUK T... KRISTNO.

Da u saa ofte sættes for o i vore gamle Skrifter o. s. v. bør Indskriften læses saaledes efter den nyere og almindeligst antagne Skrivemaade:

Haraldr konú(n)gr bad giaurva ku(m)bl þessi (maaske oprindeligen þau'si ligesom vi her læse) eft Gorm fedur sin auk eft Þiurvi (Þuri eller Þyri) módur sina. Sá Haraldr ies (ɔ: es

*) Dette skete senere (1821) ved begge Runestenene.

eller er) sór van Danmaurk al(l)a auk Norveg auk t... Kristno.

Paa Latin, efter Ordene:

Haraldus rex jussit parare (exstruere) tumulum huncce *) post Gormum patrem suum et post Thyram matrem suam. Iste Haraldus qvi juravit vicit (comparavit) Daniam totam et Norvegiam et.....

Og paa Dansk: "Kong Harald bad (bød, lod) gjøre (opføre) denne Gravhøj efter (for) Gorm sin Fader og Thyre sin Moder. Den (samme) Harald som for (aflagde Eden o: antog Kristendommen) vandt (overvandt erhvervede) hele Danmark og Norge og..."

At det sidste Ord antyder Kristendom eller kristen Tro (og altsaa sandsynligvis dens Indførelse i Riget ved Kong Harald) er upaatvivleligt, men da de forhen mellemværende Ord ere ganske udslettede og de ældre Læsemaader ingen Mening give, vil jeg ikke fremsætte nogen Gisning om deres nøjagtige Forklaring.

Indskriften paa den mindre Steen (ellers ogsaa af Granit, 2½ Alen høi 1½ Alen bred) var bleven læst saaledes rigtig af Arendt:

*) Ved en rigtigere Construction: Gormo patri suo &c. eller Memoriæ Gormi patris &c. Mueligt betyder ogsaa ept, apt her det samme som at (for).

GURMR: KUNUGR:
GERDI: KUBL ÞUSI
EFT: ÞURVI: KUNU
SINA: TANMARKAR BUT

Eller efter nyere islandsk Retskrivningsmaade: Gormr konúngr gérdi kumbl þessi eft Þuri konu sina Danmarkarbót. o: Kong Gorm opførte denne Gravhøj efter (for) Thyre, sin Kone, Danmarks Forbedring (Forbedrerinde) *).

Werlauff har uden Tvivl Ret naar han søger Aarsagen til Torfæus's, Grams o. fl. Fordømmelsesdom over disse Indskrifters Ægthed, i den Omstændighed, at de ikke selv besaae dem, men rettede sig blot efter urigtige Afskrifter **). Jeg for

*) Ligesom man ofte lader indrette Begravelser og Ligkister for endnu levende Personer, kunde Gorm gjerne have ladet Gravbygningen og Højen opføre for sin Dronning Thyre, skjøndt hun da var i levende Live. Om hun virkelig blev begravet i den saakaldte Dronninghøj, eller i den anden hos sin Ægtemand Gorm, er endnu ikke rigtig oplyst.

*) Suhm antog Langbecks modsatte Mening. Han siger ellers i sin Historie af Danmark. III. 138: "Uden al Tvivl er det ikke rigtig læst at Harald var Kejser, men at læse det bedre er vel umueligt, da Bogstaverne ere forslidte og indviklede". At Suhm dog selv har været i Jellinge Aar 1767 den 10de Juni, seer man af den ved Geheime-Conferentsraad Joh. Bülow meddelte Afskrift af hans Dagbog i Rejseiagttagelsernes 1ste Bind S. 421. Rimeligvis har Lej-

min Deel kan ikke andet end anſee dem for aldeles overensſtemmende med Nordens ældgamle Sprog, ſaaledes ſom vi finde at det ellers blev ſkaaret i Runer, ſaavel i Danmark ſom i Norge og Sverrig. Efter de nyere latinſk-gothiſke Skrifttegns Indførelſe antoge de Danſke andre Retſkrivningsregler end Islænderne, og deraf opſtod, efter min Overbeviisning, det meſte af den Forſkjel ſom vi nu finde mellem gamle Skrifter fra begge Lande. De her omhandlede Indſkrifters Conſtruktion er fuldkommen overeensſtemmende med det Islandſke, endog med det ſom nu tales i mit Fødeland. Skrivemaadens Uovereensſtemmelſe i enkelte Ord hidrører enten fra Runealphabetets oprindelige Fattigdom, fra Afvigelſe i orthographiſke Regler, eller fra Dialekternes naturlige Forſkjellighed i et ſaa vidtudbredt Hovedſprog ſom det gamle Nordiſke var. En ſaadan Forſkjel finder jo Sted ved alle ſlige Sprog, og Enhver veed, at det nyere Danſke, i Folkets Tale, er deelt i adſkillige Mundarter, ſom den ſjællandſke, fyenſke, jydſke o. ſ. v. Rimeligvis har Runemeſteren ogſaa med Villie udeladt enkelte Bogſtaver i meget bekjendte Ord, ſom det ſidſte n i ko-

ligheden ikke tilladt ham at lade den omtviſtede Del af Indſkriften renſe, og han har derfor fundet den ulæſelig.

núngr, m i kumbl o. ſ. v. Þausi eller þusi (for þessi) er af ſelvſamme Natur ſom det gamle þvisa for þessa m. m., og altſaa blot at anſee ſom en Archaisme i det Islandſke. Auk er almindeligt for ok eller og paa de nordiſke Runeſtene uden for Island, ſamt er uden Tvivl den første Oprindelſe til dette lille Ord — rimeligvis i Grunden det ſamme ſom det tydſke Auch. Det bruges ellers endnu i det Islandſke. Eft eller Ept findes virkelig ſaaledes i Edda-Digtene; muelig er det identiſt med Apt for At (post, postea) — hvorom Glosſarierne til den ſtore Original-Udgave af den ældre Edda kunne efterſees. Endelig blev Eft, Ept til det Danſke og Islandſke efter. At ies er det ſamme ſom es har jeg viſt i det Foregaaende. Saaledes er det aldeles klart at denne hele Indſkrift er affattet i det oldnordiſke eller nu ſaakaldte Islandſke Sprog — og det ſelvſamme kan ſiges om den over Dronning Thyra Dannebod. Jeg kan følgeligen ikke bemærke nogen tydſk Indblanding i diſſe vore (hiſtoriſk bevisligen) ældſte danſke Indſkrifter.

Af Rygtet har man vidſt, at en hidindtil ubekjendt Runeſteen var for nogle Aar ſiden bleven opdaget i Landsbyen Becke, henved 5 Mile fra Colding, liggende i Ribe Stift. Uagtet al' anvendt Umage af flere af den antiqvariſke Commis-

sions Medlemmer, var det, saavidt mig er bekjendt, ikke lykkedes den at indhente fuldstændige Efterretninger derom. Jeg troede derfor at burde besøge selve Stedet i denne Hensigt. Den 24de Julii 1821 blev bestemt hertil — men om Morgenen førend jeg skulde afreise, erfarede jeg, at Stedets Præst Hr. Bergenhammer fra Werst befandt sig i Colding. Jeg opsøgte ham da, men fik kun af ham at vide, at saadan en Sten med en sjelden Indskrift var at see paa Becke, og kunde forevises af Kromanden. Indskriftens Indhold eller Tendenz var ham fuldkommen ubekjendt; ej heller troede han, som nu skulde forflyttes til Læborg Kald, at kunne skaffe nogen Tegning deraf. Jeg afreiste derfor strax til Becke.

Ved Vejen, som gik over Leirskov, Ravnholt, Egholt o. s. v., bemærkedes hist og her Gravhøje, hvoraf nogle vare forstyrrede. I en af disse lagde jeg Mærke til Kul. Ved Kragelund begyndte Højene at vise sig i større Mængde; Hovedrækken deraf synes at have vedvaret til Becke. Ved Ankomsten hertil henvendte jeg mig til Kromanden A. J. Lund, som strax gav mig den Underretning: at en stor Sten, med Runeindskrift paa en Side, var funden af ham inde i Kirkegaardsvolden (ved at indrette en anden Port derpaa) i Foraaret 1807.

Han var ſtrax bleven opmærkſom paa denne Sjeldenhed, borttog Stenen fra ſit gamle Sted, og opreiſte den udvendig ved Kirkegaardsvolden, ſtøttet af dens øvrige Stene, i en ſaadan Stilling, at Indſkriften nu tydelig er tilſyne for Alle. Han forklarede endvidere: at ſidſt i Aaret 1815 var Antiqvaren Hr. M. F. Arendt fra Altona kommet til ham paa en Fodreiſe, og havde opholdt ſig der flere Dage, ſamt ved den Leilighed læſt og aftegnet Indſkriften. Selv havde han ladet en Blyantstegning deraf blive tilbage paa Stedet, tilligemed et almindeligt Rune-Alphabet. Aftegningen havde Kromanden ſelv atter kopieret med Pennen. Begge Tegninger jævnførte jeg nu med ſelve Stenens Indſkrift, og fandt dem fuldkommen rigtige.

Stenen (her ſtukken Tab. II. Fig. 6) lader til at være en ſædvanlig Kampeſteen i ſin naturlige Skikkelſe. Dens Længde er 2¼ Alen, Bredden 1 Al. 3 Qvarteer og 2 Tommer. Indſkriften (gaaende efter Længden, ſom et Buſtrophedon, hvis Læsning maa begynde nedenfra) lyder ſaaledes:

ᚱᚨᚠᚾᚢᚷᚨ : ᛏᛟᚠᛁ : ᚨᚢᚴ : ᚠᚢᛏᛁᚾ.
ᚨᚢᚴ : ᚲᚾᚢᛒᛚᛁ : ᚦᛖᛁᚱ : ᚦᚱᛁᚱ : ᚷᛖᚦᚢ :
ᚦᚢᚱᚢᛁᚨᚱ : ᚺᚨᚢᚷ :

o: RAFNUGA : TOFI : AUK : FUTIN.
AUK : KNUBLI : þEIR : þRIR : GE(r)þU :
þURUIAR : HAUG.

Eller: *Rafnuga-Tove og Futin (Vótin, Vódin) de tre giorde (opförte) Thurvis (Thyres) Höj.*

Her læser man da Navnene paa tre Mænd, som havde opført Thyres Hoj. Man maa snart falde paa at giætte, at Dronning Thyre Dannebod menes her. Det har Hr. Arendt vel og gjort, da han har vedføjet sin Tegning disse Ord: "Monument fra det 10de Aarhundrede." Flere Sandsynlighedsgrunde for denne Mening kommer jeg til at anføre ved at omhandle Runestenen ved Læborg. I alle Tilfælde er den paa Becke højst mærkelig, især da den hverken har været kjendt af Worm eller andre Forfattere, som have beskrevet vore ældste Mindesmærker, og Kromand Lund (ellers af simpel Bonde-Stand og Opdragelse, skjønbt han nu skal være en formuende Mand) fortjener Agtelse for den Opmærksomhed og Omhu, hvorved Stenen er bleven opdaget og konserveret, især da man, desværre! undertiden maa bemærke en modsat Tænke- og Handlemaade hos studerede Embedsmænd, hos hvem man ingenlunde kunde formode den. Commissionen for Oldsagers Opbevaring har ogsaa paaskjønnet denne Omhu ved at oversende Hr. Lund et Exemplar af Kong Fredrik den Sjettes Kronings-Medaille, ledsaget af en forbindtlig Skrivelse.

I danske Atlas ommeldes en stor Sten med Huller i, paa Bekke-Mark, som menes at være den, der omtales af Saxo, naar han fortæller at Harald Blaatand vilde lade flytte en Klippe, til at opreises som Mindesten paa hans Moders Grav. Endvidere ommeldes der en stor Kjæmpehøj, omsat med Stene, kaldet Collegens Høj — et mærkeligt Offersted ved Skødegaards Sø, og en Forskandsning i Kjærene i Becke-Sogn. Intet af disse Oldtidsminder kunde Hr. Lund paavise mig, og Lejligheden tillod mig nu ikke heller at eftersøge dem nøjere. Derimod vidste han at fortælle om tre Guldskaale, som for henved 40 Aar siden vare fundne ved Gravhøjene af en Dreng, folgte af ham til en Jøde, men siden, efter mange Omsvøb og Møje, tilveiebragte fra Hamborg og endelig opbevarede paa Kunstkammeret i Kjøbenhavn (hvor der ogsaa virkelig findes en Guld-Urne fra denne Egn, som maa være af de her omtalte Guldskaale; den ligner aldeles de allerede længe bekjendte, paa Munkø ved Egeskov i Fyen i Fredrik den Tredies Tid fundne Guldurner).

Alle de ommeldte Oldtidslevninger synes at vidne om denne Egns store historiske Betydelighed i Hedenoldstiderne. Kirken paa Becke er uden Taarn, gammel og uanseelig. Udvendig i Kirkemuren sees en Granitsten (ommeldt i Danske Atlas) indmuret.

Den er omtrent 1 ½ Al. høi. Derpaa ere følgende Figurer i grovt ophøjet Arbeide: i Midten en Mand siddende paa en Stol med en Bog i den ene Haand, en Nøgel i den anden (uden Tvivl altsaa St. Peder). Til hver Side af ham sees en knælende Figur med opløftede Arme. Mellem dem og Stolen tvende forskjellige korsdannede Tegn.

Samme Dag tog jeg fra Becke til Læborg, en anden Kirkebye i Nærheden, hvor Worm opdagede en Runesten, beskrevet i hans *Monumenta Danica* S. 439. Den var forefundet i samme Tilstand i Novbr. 1815 af Hr. Arendt, som en af ham i Becke efterladt Blyants-Tegning udviste. Endnu laa den og i selvsamme Forfatning, et godt Stykke Vej fra Kirken og Kirkegaarden, som ligge fra den i SO. — men tæt norden for et lille Hus i Læborg By, som i 1821 tilhørte en afdød Skomagers og hans efterlevende Enkes Bo. Runestenen ligger ellers paa den nordlige Kant af et stort rundt Hul eller Grube, nu begroet med Græs, paa hvis Rand maadelig store Stene ligge. I Centrum af denne Fordybning, som uden Tvivl er blevet til ved Udgravning, ligger en uhyre aflang Sten, hvis øverste Del er bortsprængt — og maa efter min Mening søges i den førstommeldte Rune-

ſten, ſom, ved de i den med Jernſtænger indhugne aflang-firekantede Huller, engang ſees at have været ſprængt paa denne Maade. Worm beſkriver dog disſe Stene ſom tvende forſkjellige Monumenter. Runeindſkriften (ſtukket Tab. II. Fig. 7), forſaavidt den ikke er beſkadiget ved Sprængningen, ſtemmer overens med Worms Aftegning, ligeſom man og endnu ſeer Hammerstegnene ved dens Begyndelſe og Ende. Den maa ellers læſes ſaaledes: ᚱᚼᛅᚠᚿᚢᚴᛅᛏᚢᚠᛁ : ᚼᛁᛅᚢ : ᚱᚢᚾᛁᚱ : ᚦᛖᛋᛁ · ᛁᚠᛏ . . . ᚢᛁ : ᛏᚱᚢᛏᚾᛁᚴ : ᛋᛁᚾᛅ ɔ: RHAFNUGATUFI HIAU (*hió*) RUNIR ÞESI EFT... VI TRUTNIG SINA. Eller *Rafnuga-Tofe huggede disſe Runer efter ... vi (Thyre) ſin Dronning.*

Runeſtenen er ellers af 7 Fod 4 Tommers Længde, og ſelve Runerne ere 8 Tommer lange, ſamt ſvarende dertil i Gravningens Dybde og øvrige Forhold. — Runebogſtaverne ere ſaaledes maaſke de ſtørſte og anſeeligſte, man kjender. Indſkriften viſer, at Runerne ere indhuggede af Rafnuga-Tofe (en af de tre Mænd, ſom efter Beckeſkriften opførte Thyres Høj) efter (eller til Minde om) en Dronning, hvis Navn vi ſee (forſaavidt den ulykkelige Sprængning tillader det) har den ſelvſamme Endelſe, ſom Thyre Dannebods Navn paa Jellinge Stenen. Hr. Arendt troer at

have seet Spor til det fulde Navn ÞORNI, men det kunde jeg ikke opdage — dog er dels mit Syn svagt, og dels var Dagens Lysning meget begyndt at aftage, da jeg besaae Stenen. Naar vi betragte Læborg-Stenens oprindelige Størrelse, fristes vi til at antage den for at være identisk med den forommeldte Klippe, som Harald Blaatand vilde lade flytte ved en stor Deel af sine Søfolk eller Krigere, spændte for Aaget tilligemed trækkende Øxne, fra et Sted i Jylland til hans Moders Grav, da han fik Efterretning om hans Søns og hans Undersaatters Oprør i Fyen *). Det er bekjendt,

*) *Saxo Grammat. Hist. Dan. Lib.* 10: "*Post hæc Haraldus, totam regni classem exerens, ne parvo apparatu magnæ molis pondus aggrederetur, junctis hominum boumqve copiis inusitatæ magnitudinis saxum Jutico littore repertum, qvo matris tumulum insigniret, abstrahi jussit . . . . Inter hæc Haraldus, circa tractum lapidis occupatus, qvendam suorum é classe supervenientem arctius percunctari coepit, an tantam alias molem mortali manu tentatam conspexerit? Ille se majoris ponderis ductum, humanis viribus effectum, recenter oculis subjecisse commemorat. Qvod Rege crebris percunctationibus proseqvente, nuper, inqvit, cum Dania tibi subduceretur, intereram; ipse uter onerosior tractus extiterit, penses. Ita Haraldus cum alieno judicio coepti gloriam qverit, erepti regni nuncium*

at Thyres Sten i Jellinge er langt mindre og uanſeeligere end den over Gorm og hende; den har Harald maaſkee villet omſkifte med denne større, ſkjøndt det dog maa forekomme os beſynderligt, at den ſkulde ſlæbes til et ſaa langt bortliggende Sted. Viſtnok har det været vanſkeligt at finde en ſaa ſtor og ſolid Sten i Nærheden af Jellinge. Ogſaa kan man tænke ſig, at den blot var beſtemt for en Mindehøj, uden at være nogen egentlig Gravſten. Traditionen kan da med Tiden lettelig have forverlet denne Sten med en anden ved det nærliggende Becke, hvis Indſkrift ſynes at have Sammenhæng med denne. Endelig kan man gjætte, at Thyre først er bleven begravet her, men at hendes Legeme ſiden er flyttet til Jellinge. Man erindre ſig Tviſten om Halvdan Svartes Begravelſesſted, ſom blev til fire forſkjellige o. ſ. v. I al Fald er Læborgſtenen opreiſt eller udhugget for en Dronning, rimeligvis i den hedenſke Tid, og er ſaaledes et af vore mærkeligſte Runeminder, ſom ſyntes at burde

accepit. Pœnituit tunc Regem pecudalibus jugis humanas alligaſſe cervices. Nam cum omiſſo vehendæ molis proposito tractum saxi in belli apparatum convertere voluiſſet, graviſſimum militis supercilium expertus est. Exercitus namqve, tam probrosi officii contumelia laceſſitus, pro qvo jugum tulerat, arma capere recusavit &c.

henſættes paa et pasſeligere og ſikkrere Sted end det nuværende, hvilket ogſaa ſiden er ſkeet, i det den bortſprængte, med Indſkrift forſynede Deel af Stenen er bleven opſat paa Kirkegaarden, og saavel den, ſom den tilbageblevne kolosſalſke Del fredlyſte, efter Commisſionens Indſtilling, ved det kongl. danſke Cancellies Foranſtaltning. I Nærheden ſeer man ellers en meget ſtor Samling af ſtørre og mindre Stene, ſom uden Tvivl ere de ſidſte Levninger af ældgamle Gravhøje og Stenſætninger, forſtyrrede her i Egnen i de nyeſte Tider.

Natten var allerede faldet paa, da jeg kjørte fra Læborg over Stauland, Veien og Anſt — men jeg kunde desuagtet bemærke en ſtor Mængde Høje paa den hele Vej lige til Leirſkov. Mærkeligt er det, at mange af dem, ſom nu ligge i Hedeſtrækninger, eller Pletter, tykt overgroede med ſortebrun Lyng, før ſynes at have ligget paa græsrige Sletter eller Bakker.

4.

Antiqvariſke Bemærkninger, angaaende nogle af de i Thyres Høj fundne Indretninger og Oldſager, ved Magnuſen og Thomſen.

I nyere Tider har man ikke opdaget mange Gravhøje af ſamme Struktur eller forſynede med

ſlige indvendige Træbygninger, ſom de, hvorved Thyres Høj iſær udmærkede ſig. Dog ommelde enkelte gamle Sagaer lignende Gravhøje. Den omſtændeligſte Beſkrivelſe over en ſaadan finde vi i Sagaen om Hørder og Holmverierne (14 Kap.) *). Dens Helt, Hørder, var født i Island omtrent ved Midten af det 10de Aarhundrede. I Kong Harald Graafelds Regjeringstid (mellem 963 og 977) drog Hørder til Norge, men maatte, formedelſt et af hans Foſtbroder Geir begaaet Drab, flygte med ham til Gothland, til Jarlen Harald. Jarlens Søn Hroar fik det Indfald en Jule-Aften, i Følge en da almindelig Skik, at aflægge det højtidelige Løfte: at han, inden næſte Jul, ſkulde opbryde den berygtede Viking Sotes Gravhøj. Man anſaa vel denne Sote for at have været af Troldenes eller Vætternes Slægt, da han udgaves for at have været en Broder til Thorgerde Hørgabrud, ſom i Hedendommen blev dyrket af forſkjellige Nordmænd. Hørder og Geir lovede at følge deres Ven Hroar paa hint Eventyr, ſom anſaaes for meget farligt efter de Tiders overtroiſke Tænkemaade. I næſte Foraar blev deres Foretagende

*) Trykt (uden Overſættelſe) i *B. Marcusſens ágiætar Fornmannasögur*, Holum 1756. 8. S. 69-126. See Müllers Sagabibliothek 1ſte Deel S. 274-80.

udført. Højens Opbrydelse blev siden besjunget af af en Skjald. Hans Digt har været affattet i det saakaldte ottelødede Fornyrdalag, men uheldigvis kjende vi kun tre eller højst fire Strophер deraf som Sagaskriveren har meddelt os. Digtet (som maaske ej er forfattet førend efter Hørders Død), er øjensynlig blevet udsmykket med forskjellige poetiske Fiktioner, hvilke Sagaskriveren har indflettet i sin Fortælling. Imidlertid har han ogsaa uddraget det sandfærdige af Beretningen, og dertil regne vi disse Omstændigheder: Hroar og elleve andre Kjæmper arbeidede een eller to Dage *) ved at opgrave eller opbryde Jord eller Stene af Højen, indtil de kom til det indvendige Tømmerværk. Da stak de et Sværd **) i Aabningen, for at hindre dens ma-

*) Fortællingen siger, at de to første Dage blev Arbeidet forgjæves, fordi Højen om Natten atter lukkedes eller udfyldtes af sig selv, ved Beboerens Trolddomskraft. Man maa herved erindre sig den mangfoldige ældre og nyere Overtro i alle nordiske Lande om de mange overnaturlige Hindringer, som indtræffe ved slige Foretagender, og som naturligvis ere oprundne af den religieuse Frygt og Afsky, som man i de ældre hedenske Tider har baaret for Gravstedernes Plyndring eller Forstyrrelse.

**) Digteren vilde, at Odin, som aabenbarede sig i menneskelig Skikkelse for Hørder, havde givet ham dette Sværd til ovenommeldte Brug. Ellers vide vi at overtroiske Folk endnu mene, at Staal fordriver Spøgerie og Gjengangere.

giſte Tillukkelſe i den tilſtundende Nat. Den næſte Dag gjennembrøde eller borttoge Gravranerne de lange eller paa langs liggende Bjelker *(Langvidi)*. Først den næſte Morgen toge de Døren fra, men førend det ſkete advarede **Hørder** ſine Staldbrødre om at de maatte tage ſig i Agt for den onde og peſtagtige Dunſt, ſom vilde udſtrømme af Aabningen; to af dem fulgte ikke hans Advarſel og bortrykkedes derfor af en pludſelig Død. Nu torde ingen nedlade ſig i Aabningen undtagen **Hørder**. Et Toug eller Kjede blev fæſtet til to i Jorden nedſatte Pæle, og derpaa lod Hørder ſig nedglide i Højen *). Nede i den fandt han, ved den første Søgen, aldeles ingen Koſtbarheder. Han bad **Geir** derfor om at ledſage ſig, ſamt medtage **Ild og Vor**, ſom troedes at have en ſtor Virkning mod Trolddom. Det ſkete — og nu opdagede de Døren til et Aflukke eller det egentlige Gravkammer. Ved at opbryde Døren dertil bævede Højen ligeſom ved et Jordſkjælv **) hvorved to Mænd, ſom ſtode ovenpaa Højen bleve forfærdede og flygtede bort.

*) Heraf ſee vi, at Højen var bleven opbrudt ovenfra, og at Gravſtuen ikke har havt nogen Dør til Siderne, ligeſaalidet ſom den ved Jellinge opdagede.

) Formodentlig ved Indſtyrtning af Bjelker, Jord og Stene i en Deel af Højen eller Gravbygningen. En lignende Begivenhed ved **Thyres Høj fortælles her foran (S. 79) af Paſtor **Jørslev**.

Nu saaes Højboeren i sit Skib, og Skjalden glemmer ikke at skildre ham som en sand Gjenganger, hvis Guld-Armring og øvrige Kostbarheder kun kunde fravristes ham ved en haard og farlig Kamp. De medtagne Lys eller Fakler udslukkedes og kunde ikke tændes igjen, indtil Geir tændte Vorlyset *); derved hendaanede Gjengangeren, og hans hele Troldomskraft forsvandt i samme Øjeblik. Ved Tougets Hjelp kom Hørder og Geir op af Højen igjen, og foreviste deres bestyrtede Staldbrødre de der fundne Vaaben og Kostbarheder, om hvis Erhvervelse Rygtet vist strax har opfundet vidunderlige Fortællinger **), der siden bleve bragte i Vers og troedes af Efterkommerne i alle Dele. Man meente at Højboerens Forbandelse hvilede saaledes paa den kostbare ham fratagne Guldring, at den stedse skulde blive Aarsag til Ejerens Død, undtagen naar den var i en Qvindes Besiddelse.

*) Muelig var da den Stump af et hvidt Vorlys, som fandtes ved Gravranernes Nedgang til Thyres Høj, bleven brugt af dem til Beskjærmelse mod Gjenfærd og Spogerie.

**) Selv i Aaret 1820 var der i Jylland (især blandt Almuen) meget vidunderlige Rygter i Omløb, om den i Thyras Høj fundne umaadelige Skat m. m. — og slige opkomme vel ved alle saadanne Foretagender, som endnu bestandig betragtes af de Overtroiske med en Blanding af religieus Gysen og Frygt for magiske Rædsler.

En lignende Fortælling indeholdes i Gretters-Saga (20de Kap.) *) om denne berømte islandske Kjæmpe, som levede sidst i det 10de og først i det 11te Aarhundrede. Det var i Aaret 1011 at han led Skibbrud paa en Ø, kaldet Samsey eller Hamarsey (nu formodentlig Haramsøe) ved Søndmør i Norge. Ved Gaarden Vindheim var der en Høj, hvor den rige Bonde Kar den Gamle (Fader til den Thorfinn hos hvem Gretter nu opholdt sig) var bleven jordet. Om Natten saa man Ild brænde over denne Høj, og Gretter anmærkede derved: at i Island vilde man deraf slutte at Skatte maatte være skjulte derunder **). Det samme troede man og i Norge men frygtede for at aflægge noget Besøg hos Højboen, som en forfærdelig Gjenganger. Gretter lod sig ikke skræmme derved, men anvendte (uagtet sin overordentlige Styrke) den meste Tid af en heel Dag, inden han kunde gjennemgrave Højen til den derværende Tømmerbygning. Han brød ind i Gravkammeret ved at borttage nogle af Bjelkerne; — der fandt han den Afdøde, siddende paa

*) See *Nockrir margfródir Sögu þættir &c.*, udgivne af B. Marcussen, Holum 1757. 4. S. 96.

**) Heraf seer man den hedenske Oprindelse til Overtroen om Værteild eller Værtelys (paa Tydsk Geldbrennen) som et Tegn til, at der brænder over en Skat (efter den danske Almues Udtryk).

en Stol *). Been af en med ham begravet Heſt fandtes i Nærheden deraf, men ogſaa en Deel Sølv og Guld, i et Skrin under Højboerens Fod, hvilket Gretter ei glemte at ſætte ſig i Beſiddelſe af tillige med et kort men ſkarpt Sværd (*Sax*). Han bragte dog alt Godſet til ſin Vært, den Afdødes Søn, ſom modtog det med de Ord: at det Gods var ilde anvendt ſom blev nedgravet i Jord eller Høje. Kar var viſtnok bleven jordet i Hedendommen, men ſiden havde Nordmændene antaget den kriſtne Tro, hvorved hin gamle Skik ogſaa aflagdes. Gretter fik ſiden det ommeldte Sværd af Thorfinn ſom en udmærket Vennegave.

I Norge har man ogſaa i vore Dage opdaget adſkillige Høje med indvendig Tømmerbygning. Den mærkværdigſte af dem er vel den paa Lekkø i Nummedalen, underſøgt 1778 og 1780. Den er beſkrevet i Fortalen til Suhms Hiſtorie af Danmark 2den Deel, hvormed der og følger en kobberſtukken Tegning. I Forraadskammeret vare Bjelker og en utrolig Mængde Been af adſkillige Slags Kreature. Ligeledes en Deel Jernbolte af befyn-

*) For nogle Aar ſiden har man i en norſk Høj fundet to Skeletter, ſiddende paa Stole; Legemerne havde formodentlig været heel paaklædte. Nogle Smykker af Sølv og Guld ſom de havde baaret, vare endnu i Behold.

derlig Dannelſe ſlagne ind i Bjelkerne. Man har troet at det var denne Høj ſom ommeldes ſaaledes af Snorre Sturleſøn (Heimskringla I. 81). "I Nummedalen vare [i Harald Haarfagers første Regjeringsaar] tvende Konger, Herlog og Hrollog. De havde i tre Aar arbeidet paa en Høj ſom var opført af Stene og Kalk, ſamt [indvendig] opbygt af Tømmer. Da Højen var gandſke færdig fik Brødrene den Tidende, at Kong Harald var paa Veien til dem med ſin Krigshær. Da lod Kong Herlog age megen Koſt og Drik til Højen, gik ſiden ind i den med 12 Mænd [eller ſelv tolvte] og lod Højen kaſte til over ſig". — Den norſke Oldgrandſker Capt. Klüwer anmærker *), at man ved Gaarden By i det Nordenfjeldſke har, ved at ødelægge en Gravhøj, fundet i den endeel forraadnede Bjelker, der laae ved Siden af hverandre i Retningen fra S. til N. — Ogſaa har han ſelv ſenere, paa et andet Sted, fundet en Høj med Gravſtue af Træværk, opført Stok for Stok. Deri fandtes Jernører og Landſer m. m.

Lignende Opdagelſer har man gjort i det nuværende Sverrig, f. Ex. 1816 ved Gaarden lilla

*) I hans nylig udgivne antiqvariſke Reiſe gjennem en Deel af det nordenfjeldſke Norge, hvoraf vel intet Exemplar er ankommet her til Staden, men vi havde forhen gjennemlæſt Manuſcriptet efter Forfatterens Begjæring.

Tored i Qville Sogn og Herred, Bahus Lehn *). Efter Regiments-Paſtor Anton Lidbecks Beretning blev en ſaadan Begravelſe hændelſesvis opdaget paa en Mark, ſom for 4 Aar ſiden var bleven optaget til Ager og ſiden beſtandig pløjet og dyrket. Ved Høſtarbeidet viſte der ſig tilfældigen et Hul i Jorden, ſom Gaardens opmærkſomme Beboer underſøgte nøjere; han behøvede ikke at grave længer end til ½ Alens Dybde (først ¼ Al. Jord, ſiden ¼ Al. Smaaſtene) til han ſtødte paa ſtore flade Stene, ſom udgjorde Taget af et Gravkammer. Det vigtigſte af Gravens hele Beſkaffenhed forklarer han ſaaledes: Gravhøjen var nu af 30 Alens Gjennemſnit, og i Midten kun 3 Alen højere end Jordfladen. Graven var ved Bunden 5 Al. lang, 2½ Al. bred, men allerøverſt havde den 6 Alens Længde og 3 Alens Bredde. Først var den blevet dannet ved Kampeſtens Vægge rundt omkring, meget vel opførte til Sider og Gavle; kun enkelte Stene havde faldet ned ved den ene Ende. Væggene eller Murene hvilede paa tykke Egeſtokke, lagte paa et faſt Leerlag, men Gravens Høide var endnu omtrent 3 Alen. Den var indvendig rundt omkring beklædt med Egeplanker, ſom ſaaledes ud-

*) See Hallenbergs Berättelſe om tvänne Synd ꝛc. Stockholm 1821. 8.

gjorde dens Gulv, Sidepaneel og Loft. Bunden var sammensat af 2 Planker, hver af 5 Alens Længde, 1¼ Al. Bredde og 5 Tommers Tykkelse (uagtet de vare noget hentærede). Side- og Gavl-Plankerne vare af samme Tykkelse og applicerede til de førommeldte Grundstokke, paa hvilke Væggene hvilede. Denne Grav eller Kiste var afdeelt paa langs ved Egestokke til trende Rum; ethvert af dem forvarede en Urne, og var tildækket med sin særskilte Egeplanke. Loftplankerne og Afdelingsstokkene vare meget fortærede, men de øvrige Planker næsten hele; ja de i Bunden vare, paa ½ Tomme nær, næsten friske, dog sorte helt igjennem. Med stor Omhu og Hensigtsmæssighed havde man søgt at forekomme Forraadnelsen. Først var hele Gravens Leerbund, samt Sider og Gavle, saa højt Plankerne rakte, bedækkede med grovt Næver, tykt bestrøget med sort Beg (der var blødt i Graven, men hærdedes ved Luften). Beget omgaves af et Lag Kul, af mere end en Tommes Tykkelse. Paa samme Maade vare Plankerne bedækkede indvendigen. Desuden vare alle tre Afdelinger næsten opfyldte med Kul og Aske, og den hele Udfyldning var formodentlig bleven tækket med sammenrullet eller hakket Næver, vel indsmurt med Leer og Beg. Af de fundne Urner var en af Blyerts, de to andre af Leer, sort og brunt glasserede. De havde

været tildækkede med Beg og indeholdt kun Aske. Ellers fandtes her en Armring af Guld, værd 39 Dukater, to Guld-Fingerringe, samt forskjellige Metal- og Kobber-Kar, en liden Træspand m. m.

I Tydskland har man endvidere opdaget enkelte tømrede Høje, f. Ex. en ved Wulfen, i det Brandenburgske, i Aaret 1692. I en stor Høj fandtes, 6 Alen dybt, et Stenlag og derunder en Gravstue, panelet med Fyrrebredder. Deri vare adskillige mærkelige Oldsager, nemlig: 4 Urner, hvoraf to indeholdt Aske, men de to andre vare tomme. Den største var af fort Leer, saa haardt, at det lignede Sten. Den var en halv Alen høj og kunde rumme 2 Mäzen Korn. Derved laa, til Højre, to smaa Spyd med Træskafter og et Kastespyd af Metal, til Venstre en Kaarde (eller lidet Sværd) og Hestetøj af Læder med stærk forgyldte Kobberbukler eller Plader af en liden Tallerkens Størrelse. Man forundredes over den Kunstfærdighed, som Arbeidet røbede, da Romerne aldrig havde trængt frem til disse Egne *).

*) See Hummels Compendium deutscher Alterthümer, Nürnberg 1788 S. 252. Lige til vore Dage have de Fleste frakjendt de gamle Skandinaver og Germaner alslags Kunstfærdighed, men mangfoldige nye Opdagelser maa (i det mindste hvad Metalarbeider angaaer) bidrage til at forandre denne noget urimelige Mening.

Høiſt forunderligt er det, at ingen Menneſkebeen ere fundne i Begravelſen ved Jellinge. Derimod ſynes det, ſom om de der fundne Levninger af et Skrin, med grove Haarfletninger i Bunden, kunne have tilhørt en virkelig Ligkiſte, og da, ſom vi troe, en Yderkiſte. Vi anſee det for ſandſynligt, at Gravranerne have medtaget den indre Kiſte, fordi den var ſmykket med koſtbare Metaller, hvorom de ſmaa med Guldblik belagte Fugle (ſom tilfældigvis ere blevne afbrækkede) ſynes at vidne. Røverne have villet underſøge deres Bytte i Mag, og derfor medtaget Kiſten med Lig og Alt. Ligkiſter have aldeles ikke været ubekjendte i det gamle Norden *); de fleſte vare dog vel af Steen, men de af Træ ere ſom ofteſt opraadnede for Aarhundreder ſiden. Dog kom Klüwer til Kundſkab om at en Høj blev opbrudt Aar 1816 paa Brevold i det nordenfjeldſke Norge. — Deri fandtes en forraadnet Trækiſte hvori der vare nogle Been, et meget ſtort Sværd med et Fæſte af forgyldt Meſſingmalm, en Landſe af Træ beklædt med tyndt Jern, gjennemſat af Staalnagler, ſamt en Metal-Urne, forſynet med tvende Hanker.

*) See F. Magnuſens Anmærkninger til den ældre Edda, — den ſtore Udgave II. 696. 955, cfr. 696-97, ſamt den danſke Overſ. IV. 187.

Sjældent er det at **Træſager** ere blevne ſaa vel bevarede i Gravhøje, ſom det var Tilfældet ved denne. Dog har man adſkillige andre Exempler derpaa, ſom det her vilde være overflødigt at opregne. Men det er, ſaavidt vi vide, uden Exempel i de nordiſke Lande, at **Malning paa Træ** er bleven konſerveret i en ſaa lang Tid i gjennemblødt Muld, ſom paa det her fundne Snitværk. See her foran S. 36 (f). Et Stykke deraf have vi ladet afbilde Tab. II. Fig. 2. De derpaa værende Farver ere disſe: **ſort**, ſom foreſtilles mørk paa Kobberet med Undtagelſe af en Kant, ſom er **brunrød**; deri forekomme Punkter ſom ere ophævede eller tykt paaſatte; de lyſe Kanter ere af **gul** Farve med ſorte Punkter. Paa den anden Side af ſamme Stykke er en nu brunrød Farve forherſkende i Grunden, under denne ſporer man en ſort Farve, ſaa at det ſynes ſom om den paa visſe Steder af den anden Side havde tabt ſig, og kun den ſorte Underlægning var bleven tilbage. Da iſær den gule Farve er vel conſerveret, og øjenſynlig forekom os at maatte have været paaſat med Olie, bleve vi derved foranledigede til at anmode Hr. Prof. **Zeiſe** om en chemiſk Underſøgelſe af et ſaadant Stykke, hvilken han ogſaa havde den Godhed at foretage, og gav os ſiden om dette (ſaavel ſom og Levningerne af det opløſte Tøj hvormed Grav-

kammeret indvendig var blevet beklædt) sin Erklæring, der lyder saaledes:

"Malningen paa de mig leverede Stykker Træ "har jeg undersøgt, fornemmelig med Hensyn til om "den indeholdt en olieagtig Substans. Noget blev "forsigtigen afskrabet (saaledes nemlig, at intet af "Træet medfulgte) og derefter, paa behørig Maa"de, udsat for en stigende Hede i et Glasrør; det "viiste herved paa det tydeligste et Forholdende, som "characteriserer fedtagtige Substancer. Farven la"der sig desuden afvaske med ætheriske Olier. Det, "kan følgelig ei drages i Tvivl, at den er Oliemal"ning. Vel udblødes Farven noget med Vand, "men det er ingenlunde urimeligt, at dette ene er "en Følge af den saare lange Tid, hvori den har "været udsat for Indvirkningen af Luft og Vand. "Ifølge et Par Forsøg med lidet af den gule Farve "synes denne, at indeholde Blyoxid.

"At den løse, slokkede Masse er uldent Tøi, "og ei Linnet, erfares saare let, selv blot ved den "Lugt som den giver ved at forbrænde."

d. 22 April 1823

W. C. Zeise.

I Henseende til det i Jellinge fundne Sølvbæger, maa det nu være os paafaldende hvorledes Nogle af vore ældre, ellers lærde og kyndige Oldgrandskere som Birkerod og Rhode, vare af den

Mening, at Sølvſager aldrig fandtes i de tydſke eller nordiſke Gravhøje, ſamt at de ſaaledes havde været vore hedenſke Forfædre næſten ubekjendte. Dog nævnes Sølv hyppig i de eddiſke Sange — og de i vore Dage her i Norden gjorte Opdagelſer have fremledt forarbeidede Sølvſager i Mængde fra de underjordiſke Gjemmer, hvori de gjennem Aartuſinder havde ligget ſkjulte i god Forvaring.

I Henſeende til Beſtemmelſen af hint lille Bæger, ſom (Tab. 2 Fig. 1) er ſtukket i ſin naturlige Størrelſe, ſynes det at have været for lidet til at bruges ſom Drikkekar, og derfor formode vi at det enten har været beſtemt til Brug ved Libationer, (der muelig kunne have fundet Sted ved Begravelſer) eller ogſaa at deri har været opbevaret en eller anden Eſſenz eller Salve for Haaret eller Huden.

Den Kunſt-Smag, det er arbejdet i, og ſom vi (af de mange ſlangeagtige Figurer og Bøjninger) for Kortheds Skyld ville kalde den ophitiſke, er forherſkende ved de Ornamenter, ſom udmærke de Jellingſke Monumenter og Oldſager. Den bemærkes ſaaledes paa Gorms Mindeſten, og en ſtor Deel af det forommeldte Snitværk — hvilket da ogſaa ſynes at viſe, at Begravelſen og Mindeſtenen ere omtrentligen lige gamle. Hin ophitiſke Smag ved Ornamenter og Arabeſker tilhørte overhoved den ældre Middelalder, men dog

iſær den os af Oldſagerne bekjendte Slutning af Nordens Hedenold. Det ſee vi fornemmelig af de forekommende Zirater paa forſkjellige Metalarbeider (f. Ex. Spænder, Smykker, Heſtetøj, Dele af Skjolde m. v.), fundne i Gravhøjene; paa en ſtor Deel af de Guldbracteater, ſom med Grund kunne henføres til vort Norden, og endelig paa mangfoldige Runeſtene, ſamt tildels vore ældſte endnu tilværende Bygninger m m.

Bægeret er ellers af den Beſkaffenhed, at det førſt er blevet ſtøbt af Sølv; derpaa har man udfyldt mindre Fordybninger, der udgjøre de udvendige Kanter paa Slangefigurerne, med Guld. Foden har været overlagt med en tynd Guldplade. Indvendig er Bægeret udforet med en Guldplade, der er betydelig tykkere end ſædvanlig Forgyldning. I Bunden har man derimod anvendt den ſædvanlige Forgyldningsmaade. De beſynderlige udvendige Zirater ere ſtukne Tab. II. No. 1 a. De ſynes at foreſtille to Drager, ſnoede i hinanden, hvoraf den ene vender Hovedet opad, den anden derimod nedad.

Af Fugle-Figurerne *) er den ſtørre af Kobber, og man ſeer endnu, at den forhen har været

*) Af en Feiltagelſe ere de her foran S. 36 blevne kaldte Fuglehoveder, efter den Skikkelſe, ſom de ſyntes at have førend de vare blevne vedbørligen renſede.

helt beklædt med tyndt Guld; — den mindre synes i Formen at være aldeles lig den større, men her har det modsatte Tilfælde indtruffet, da det indvendige Kobber er blevet fortæret, men Guldbeklædningen derimod bevaret. Paa den større findes der en Bøjle, hvorpaa Fuglens Been udvendig foreſtilles, og hvormed Figuren før har været fastheftet til et ſtørre Stykke. En ſaadan Bøile mangler nu ved den mindre Fugleſigur. Tab. II No. 3 og 4.

Af de to fundne gjennembrudte tynde Kobberbeſlag med en ligearmet Korsfigur i Midten, og ſom forhen have paa den udvendige Side været forgyldte, have vi ladet den ene foreſtille Tab. II. Fig. 5.

Hvad de øvrige i denne Gravhøj forefundne Sager angaaer, henviſe vi til Liſten over de til Muſæet indkomne Sager, i Antiqv. Annaler 4de Bind No. CCCLXXII til CCCLXXXII og DLVII til DLXV.

Fig: I a

Fig: II.

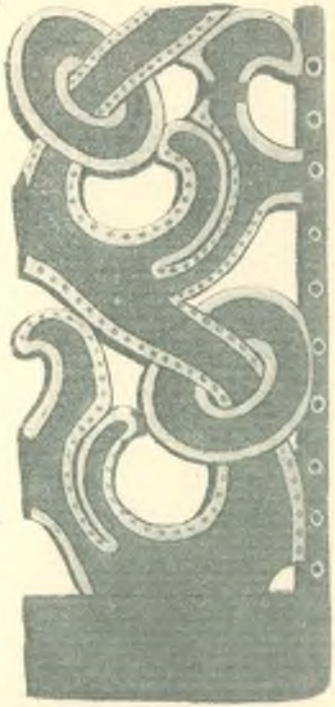

Fig: I. b.

Fig: V.

Fig: III.

Fig: IV.

Fig: VII.

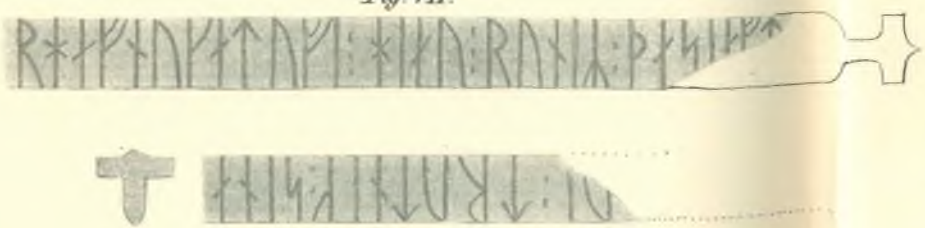

Fig: VI.

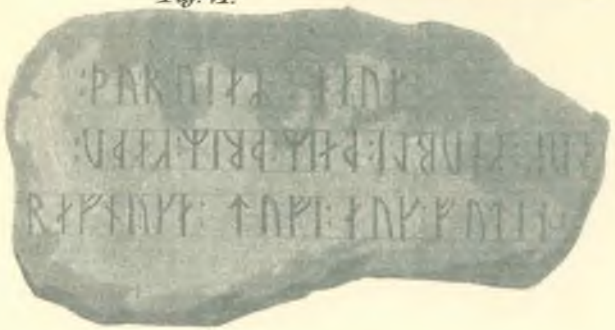

Fotografisk oplryk udgivet af Wormianum, Højbjerg
Trykt hos Andelsbogtrykkeriet i Odense 1973
ISBN 87 85160 15 6

Omslagsbilledet:
Nordhøjen, efter litografi ca. 1820

I året 1820 foretog oldforskeren Finn Magnusen en rejse fra København over Sjælland og Fyn til det fjerne Jylland. Målet var Jelling, og som han nærmede sig denne historiske by, erfarede han rygtevis, at der for nylig var gjort et opsigtsvækkende fund i den ene af stedets to kæmpestore gravhøje, den der bærer dronning Thyres navn. Om besøgets forløb, om den påfølgende udgravning og om de sager, som blev fremdraget af det fundne gravkammer, skrev Magnusen sammen med museumsmanden C. J. Thomsen nærværende lille bog.

Der har senere to gange været gravet i Thyres høj. I 1861 blev kammeret på Frederik 7.'s bud restaureret og gjort offentligt tilgængeligt - hvad det imidlertid ikke kunne tåle; det måtte nogle år senere lukkes på grund af fremadskridende forfald. Ved en ny udgravning, i 1942, konstateredes det, at højstuen nu helt var styrtet sammen. Ingen af disse senere undersøgelser kan naturligvis i interesse måle sig med den første. Man kan beklage den gamle udgravnings hårdhændethed, men må glæde sig over, at højen - tiden og omstændighederne taget i betragtning - dog slap nogenlunde fra det store indgreb. Godt at den gjorde, for den er enestående: ved sin størrelse, ved sit indhold, og fordi den efter alt at dømme har huset en historisk kendt person.

